

Str.:

- 7: *Špatná příroda...* — V listopadu a v prosinci r. 1866 se čeští poslanci znovu marně pokusili o opravu volebního řádu. Sněmy byly rozpuštěny a po nových volbách svolány na 11. února, kdy se mělo jednat o volbách do mimořádné říšské rady, která by odhlasovala nové uspořádání vnitropolitických poměrů (vyrovnání s Uhry, namířené proti slovanským národnostem). Federalisté usilovali o právo na uspořádání státoprávních poměrů jen pro zemské sněmy, centralisté požadovali svolání užší říšské rady podle únorové ústavy, umožňující výhodné zastoupení německým buržoasním liberálům; *irvingiáni* — náboženská sekta, založená Edwardem Irwingem, jejímž předním dogmatickým článkem je víra v blízký příchod Kristův na svět; *Kladderadatsch* — berlínský politickosatirický ilustrovaný týdeník, zal. r. 1848; *popel Škaredé středy na hlavě* — na Popeleční středu znamená kněz v kostele čela věřících popelem z květů posvěcených na Květnou neděli v minulém roce; v katolické církvi tak začíná čtyřicetidenní půst a velikonoce;
- 8: *Klopstock, básník německé partaje* — Friedrich Gottlieb K. (1724 až 1803), první z něm. klasiků, byl oblíben u německých nacionalů hlavně pro svou vlasteneckou poesii v duchu starogermánském; „*Seid umschlungen, Millionen*“ — „Buďte objaty, miliony“, slova Schillerovy „Ódy na radost“;
- 9: *parlament za Skotskou branou* — prozatímní vídeňská sněmovna; byla dřevěná a stála při silnici za bývalými městskými hradbami; *nový volební řád* — do mimořádné rady říšské měly podle patentu z 2. ledna 1867 neuherské země volební právo v počtu stanoveném únorovou ústavou (viz Spol. I, 368 a 374), ale bez ohledu na kurie a územní obvody jí předeepsané. Proto se patent setkal se silným odporem Němců; *Pražský deník* — vládní politický list, vycházející od r. 1866;
- 10: *Vzpomínka mimochodem...* — Demonstrativní protiakcí české buržoasní politiky proti nacionalismu německých liberálů byla pouť do Moskvy. Její praktické výsledky byly nepatrné, ale přesto měla značný ohlas v české veřejnosti. Oživila myšlenku slovanské vzá-

* Zkratkami Spol., Lit., Div., Pod. odkazujeme na svazky *Česká společnost, Literatura, České divadlo, Podobizny* ve Spisech Jana Nerudy.

jemnosti a podnítila silný rozmach rusofilství, který byl reakcí na pangermánství. Vládní kruhy, podněcované štvavou agitací německého šovinistického tisku, hledaly ve všech těchto projevech vlastizrádné úmysly a obávaly se mezinárodního nebezpečí z ruských vlivů. Jedním z projevů rusofilství byl zvýšený zájem o studium ruštiny. Roku 1867 vyšla Mluvnice ruského jazyka od spisovatele a redaktora Františka Otakara Mikeše (1836—kolem 1880) a byla rychle rozebrána; *quiproquo* — omyl, nedorozumění; *přítel Barák* — nastoupil 12. července trest za tiskový přestupek deníku Svoboda; *cum gratia in infinitum* — s projevy přízně donekonečna; *Bude bankrot?* — rapidní pokles státních papírů 23. července na vídeňské burse vyvolal pověsti o možném státním krachu;

- 11: *Studničkova matematika* — Základové vyšší matematiky ve třech svazcích od Františka Josefa S. (1836—1903), od r. 1866 profesora na technice; vyšly v l. 1867—1871; „*Drang nach Osten*“ — (německý) tlak na východ; *Gellert* — Christian Fürchtegott G. (1715 až 1769), Friedrich *Hagedorn* (1708—1754), něm. básníci moralisté;
- 12: *Gounodova Markétka* — opera Faust a Markéta, uvedená po prvé v Novoměstském divadle 6. července 1867; *Blažková* — Věkoslava B. - Ressová (1841—1873), sopranistka, v té době členka dvorního brunšvického divadla, hostovala r. 1867 od 22. července do 15. srpna v Praze; *Medalová* — Viléma M. (nar. 1841), mezzosopranistka, působila hlavně na divadlech v cizině, např. ve Frankfurtu n. M.; *Hofrichtrová* — Gabriela H. (nar. kolem r. 1840), kolorатурní zpěvačka, r. 1861 vystupovala v českých hrách, ale brzy odešla do ciziny; *Formánková* — Marie F., zpívala v Praze jen pohostinsky, brzy se stala členkou divadel německých; *Roubalova* — Gabriela R., provd. Steffaniová (1843—1922), sopranistka, zpívala v Praze po prvé v r. 1865, potom studovala na milánské konservatoři a r. 1867 vystupovala v milánském divadle Carcano; *Prausova* — Emílie Kainz-P., kolorатурní pěvkyně, vystupovala na české scéně již r. 1865 jako členka německého divadla, v r. 1867 byla členkou dvorní opery vídeňské; *Bubeníčková* — Emílie B., dramatická pěvkyně, vzdělávala se v té době v Paříži; v l. 1868—1870 několikrát vystoupila v Praze, většinou však účinkovala v cizině;
- 13: *franklinovci* — Neruda míní spolek českých vegetariánů a nepřímo naráží na svého redakčního kolegu Karla Sladkovského (1823—1880); *Ira Aldridge* (1804—1867), vynikající černošský herec, žák angl. tragéda Edmunda Keana, vystupoval pohostinsky po celé Evropě v hlavních rolích Shakespearových dramát, v Praze v r. 1853 a 1858; zemřel 7. srpna 1867 v Łodži v Polsku cestou do Petrohradu; *Fritz Haase* — Friedrich H. (1825—1911), něm. herec, v té době ředitel dvorního divadla koburského; „*Der berühmte Tragöde...*“ — „Proslulý tragéd prodlévá v našich zdech“; *Prager Zeitung* — oficiální vládní orgán, vycházející od r. 1744;

- 14: *artikul* — člen; *Sprachlehre* — mluvnice; *od roku dvanáctého* — vítězstvím nad Napoleonem v r. 1812 se Rusové stali populárními; tehdy vyšly různé neodborné ruské mluvnice; *Päumann* — policejní ředitel z doby Bachova absolutismu; *Schmerling* — Anton Ritter von Sch. (1805—1893), od 13. prosince 1860 do 16. srpna 1865 rakouský státní ministr, původce únorové ústavy, omezující politická práva českého národa; *Beust* — Friedrich Ferdinand B. (1809 až 1886), nejdříve saský ministr zahraničí, od r. 1866 zahraniční ministr rakouský; svým nepřátelským postojem k požadavkům rakouských Slovanů podporoval nepřímo jejich společný postup (srov. NL 18. listopadu 1866);
- 15: *Americký klub* — sdružení českých žen, zal. r. 1865; název si dalo na paměť pobytu Vojty Náprstka v Americe, v jehož knihovně (dnešní Náprstkovo museum) měl klub své středisko; *životopis Franklina* — (vlastní) vyšel v překladu Edmunda Břetislava Kaizla; *Pro pivo v českém životě...* — Nerudovy verše v cyklu *Z mělnické skály*, viz *Básně I*, 249; *per aspera ad astra* — obtížnou cestou ke hvězdám;
- 16: *kvůli hrozícímu bankerotu* — viz vysv. k str. 10;
- 17: *dluhým tahem* — parodie verše z RKZ „dluhým tahem Němci tahú“; *dekorace od Koutského* — Jan Václav Koutský (1827—1896), od r. 1863 dvorní divadelní malíř ve Vídni, maloval několik divadelních výprav také pro české Prozatímní divadlo;
- 18: *sykofant* — udavač, křivý svědek;
- 19: „*kdybych perce měl já...*“ — parodie verše písně „Skřivánek“ z RKZ; *kopert* — obálka; *Posel z Prahy* — zábavně poučný list pro město i venkov, vyd. Antonínem Šimáčkem od r. 1857; zde narážka na Listy z Paříže, kde bylo ve 3. pokračování dne 26. září 1867 podrobně referováno o pařížské dopravě;
- 20: *na Smíchově* — na Císařské louce, kde začaly toho roku dostihy 29. dubna; *Macourkova dekorace v Drahomíře* — Josef Macourek, divadelní malíř v l. 1864—1874, vytvořil dekorace k romantické opeře Karla Šebora, která měla premiéru 20. září 1867; podle referátu v NL z 23. září se dekorace (zejména vyobrazení Vyšehradu se šikmými věžemi) nelíbily; *kulová stříkačka* — mitrailleusa, první franc. kulomet; *Vater Lamer II.* — Otec L. II., podle velitele pražských hasičů Josefa Lamera, který vynalezl nové stříkačky; *první výjev slovanské vzájemnosti in praxi* — ztroskotalo bulharské povstání vedené Filipem Toťu, poněvadž se mu nedostalo podpory od ostatních balkánských Slovanů; *zavřeli Garibaldiho...* *ke kozám* — revolucionář Giuseppe G. (1807—1887) byl v té době po prvé internován na ostrově Caprera na pobřeží Sardinie, aby nemohl podniknout výpravu proti papeži; uskutečnil ji po svém útěku, ale byl poražen Francouzi a v listopadu téhož roku znovu dopraven na Capreru (*ke kozám* — slovní hříčka, ital. „capra“)

- znamená „koza“); *jistý český list* — Pražský deník, viz vysv. k str. 9;
- 21: *divadelní slavnost Rukopisu kralodvorského* — konala se 17. září 1867 v Prozatímním divadle na paměť padesátého výročí „nalezení“ RK; po slavnostní ouvertuře od Karla Šebora přednášel Josef Jiří Kolár v rouše staroslovanského pěvce epickou báseň z RK „Jaroslav“;
- 22: *dle historického datum* — 17. září 1817 oznámil Václav Hanka Josefu Dobrovskému, že 16. září našel Rukopis; *byla teprv o svatém Václavu* — slavnost se konala ve Dvoře Králové v den jmenin padešatele Rukopisů, rusofila Václava Hanky (srov. fejeton „Památka z Rukopisu kralodvorského“);
- 23: *Prusové o loňské okupaci* — po porážce sasko-rakouské armády vedené Benedekem u Hradce Králové 3. července 1866 obsadili Prusové Prahu až do 17. září (srov. Okupační arabesky, Spol. II, 95—122); „*lantver*“ — zeměbrana v Předlitavsku v bývalém Rakousku-Uhersku; *linie* — řadové vojsko;
- 24: „*nad ním půlnoc bije zvon*“ — poslední verš 2. zpěvu Máchova Máje; *akademický lístek* — členové Akademického čtenářského spolku, vzdělávacího střediska česko-slovanského studentstva vysokých škol, zal. r. 1848, měli slevu na spolkové podniky (přednášky, koncerty, divadla ap.);
- 26: *Où est Lambert?* — Kde je Lambert? (hotel v Paříži, kde bylo středisko emigrační skupiny pravého aristokratického křídla polských povstalců z r. 1863); *lampa ruská pro kapli svatováclavskou* — ruský velkokníže Nikolaj s matkou Aleksandrovnou Konstantinovou navštívili v těch dnech chrám sv. Víta a ptali se, kde je zlatá svítilna, kterou poslali již r. 1863 do Prahy na památku toho, že knížecí syn byl pokřtěn na jméno Václav; nikdo však o ní nevěděl; *Kde jsou miliony?* — narážka na velkou krádež v r. 1866; *Stříbro!* — narážka na proces z r. 1866, kdy vyšlo najevo, že déle než rok bylo stříbro kradené z příbramských dolů odváženo do Vídně a do Lipska; *starý Reinecke* — Lišák, lstivý hrdina staré dolnoněmecké zvířecí báje; zde narážka na místo v Goethově díle Reinecke Fuchs z r. 1794; *wird nicht angenommen* — nepřijímá se;
- 27: *tisíce friedland-steffkovských (lamp)* — 16. září 1867 byly pražské ulice po prvé osvětleny obecním plynem, kdežto do té doby měli monopol na prodej plynových lamp a plynoměrů jen společníci Friedland a Steffek; *omen* — znamení; *divadelní kavárna* — u divadla na býv. Ferdinandově, dnes Národní třídě čp. 1014;
- 28: *Süddeutsche Zeitung* — Jihoněmecké listy, bavorský vládní orgán, vycházející v Mnichově od r. 1861; *Histoire des chiens célèbres* — Dějiny slavných psů; *Hamerling* — Robert H. (1830—1889), básník rakouskoněmecký;
- 29: *již ondy vyhledával* — viz předešlý fejeton; *la grande nation* — velký národ; *le Petit* — Malý (míněn Napoleon III. v stejnojmenném politickém pamfletu, vydaném V. Hugem v emigraci);

- 30: *Thália* — Česká T., časopis pro divadelní otázky a společenskou zábavu, vycházející v l. 1867—1871;
- 31: *Americký klub* — viz vysv. k str. 15;
- 33: *Sivý koník...* — Sivý koník, sivý, sivo-grošovatý, byl bych já ti knězem, kdyby žen nebylo;
- 34: „*Mojžíš dopustil lístek zapuzení napsati a propustiti*“ — podle 5. knihy Mojžíšovy, kap. 24, mohl manžel provinivší se ženu zapudit;
- 35: „*Eppur si muove*“ — „A přece se točí,“ pronesl italský hvězdář Galileo Galilei (1564—1642), když byl soudem přinucen odvolat své tvrzení, že země obíhá kolem slunce; *o vdovci tvrdí... národní píseň* — srov. píseň „Stesk“ (Z Berounska): Ach není tu, není... (K. J. Erben, Písně a říkadla 1864, str. 204);
- 38: *Jan Petr Uz* — Johann Peter Uz (1720—1796), něm. rokokový básník;
- 39: *velkokvistor v Schillerově Don Carlose* — v rozhovoru s králem Filipem II., který váhá vydat svého syna na smrt; *Debora* — činohra od J. H. Mosenthala o tragické lásce židovky Debory ke katolíku Josefovi;
- 40: *zbertěných* — narážka na závěrečné verše 3. a 4. zpěvu Máchova Máje „Zbertěné harfy tón, ztrhané struny zvuk“;
- 41: *redaktor Musejníka* — v té době byl redaktorem Časopisu Českého musea, vycházejícího od r. 1827, Jan Lepař; Neruda naráží na převážně historický obsah vědeckého orgánu, kterému často vytýkal neživotnost; *toho na nábřeží* — divadla Prozatímního, zbudovaného v r. 1862;
- 42: *Cottův privilej přestává* — Cottovo nakladatelství, zal. ve Stuttgartu r. 1659, proslavivší se za Johanna Friedricha Cotta od r. 1787 vydáváním Goetha a Schillera a získavší privilegium na edice klasiků, ztratilo r. 1867 toto přednostní právo; *ouřední Wallenrod český* — narážka na epos polského básníka Adama Mickiewicze „Konrad Wallenrod“ z r. 1828 o bojích Litevců s německými křižáky, v němž je ústřední postavou domnělý renegát; *Františkánské náměstí* — nynější Jungmannovo v Praze 2; Jungmannův pomník byl odhalen až 15. května 1878; *nad hroby Hanky a Hněvkovského* — Václav Hanka (1791—1861) byl pohřben na Vyšehradě, kde má pomník s obeliskem, Šebestián Hněvkovský (1770—1847) na Olšanech;
- 43: *pomník porážky bělohorské* — mariánský sloup se sochou Panny Marie a čtyřmi anděly dal postavit císař Ferdinand II. r. 1650 na poděkování za osvobození Prahy od Švédů; stál na náměstí v místech nynějšího pomníku Jana Husa; *věvec jimi ve Hvězdě zavěšený* — 8. listopadu t. r. se vydalo několik dam ve smutku na Bílou horu a zavěsily v oboře věvec s trikolórou, na níž bylo stříbrem vyšito: „Vlasti, nedáme ti zahynouti!“ Za to byly policejně stíhány a odsouzeny do vězení (srov. fejeton z 3. prosince 1867, viz Spol. II, 345—347);

- 44: *Japonci odešli* — v sále žofinského ostrova pořádali od 23. listopadu svá představení japonští gymnasté; *Matice lidu* — spolek založený r. 1867 pro vydávání laciných českých poučných knih;
- 45: *Vojta Náprstek* (1826—1894), organisátor českého kulturního života v letech šedesátých až osmdesátých; jeho dům U Halánků (dnešní Náprstkovo museum) byl jedním ze středisek české inteligence;
- 46: *emballage* — obal na zboží; *Rozmanitosti* — zábavný časopis, vyd. obrozenským spisovatelem Janem Hýblem (1786—1834) v l. 1816 až 1822;
- 47: *Umělecká beseda* — spolek sdružující české umělce všech oborů, zal. 9. března 1863; „*musica sacra*“ — hudba posvátná; *Procházka* — Ludevít P. (1837—1888), hudební skladatel, jeden ze zakladatelů Hlaholu a Umělecké besedy;
- 48: „*vlastenecký*“ *spolek pro umění v Čechách* — založen r. 1796 na podnět Františka hraběte ze Šternberka ke zvelebení umění;
- 49: *pařížská výstava* — druhá mezinárodní výstava v Louvru v době od 1. dubna do 1. října 1867; *Perczel-Steffer* — Moric P. (1811 až 1891), revoluční generál uherský, známý z maďarské revoluce v r. 1848—1849; po delším pobytu v cizině se r. 1867 vrátil do Uher, byl zvolen do poslanecké sněmovny a zde se přimkl ke straně Deákové; *Steffer* — Karl S., velitel pražských ostrostřelců, zásadní odpůrce českého velení;
- 50: *Utíkáme se před historií...* — Beust (viz vysv. k str. 14), tvůrce politické koncepce dualismu, namířené proti slovanským národnostem, všestranně podporoval nadvládu Maďarů v zalitavské (translajtánské) a nadvládu Němců v předlitavské (cislajtánské) části monarchie (podle dualistického uspořádání). Češi v něm proto viděli zosobnění nespravedlivého státního systému a největšího nepřítele českého národa; *Pražský deník* — viz vysv. k str. 9; *Menzel* — Wolfgang M. (1798—1873), něm. spisovatel, autor děl mythologických a přírodopisných, odpůrce Goetha a Mladého Německa, jehož příslušníky udával Metternichově policii;
- 51: *předevčírem česal Tagesbote* — ve Zprávách z Vídně v příloze k č. 344 z 13. prosince 1867 v oddílu „*Artistisches*“ napsal m.j. neznámý referent: „Básník by se sám podivil, kdyby německá scéna uvedla jeho hru.“ *Drahomíra*, tragédie Josepha Weilena (vl. jm. Weila), dramatika a básníka českého původu, od r. 1861 skriptora dvorní knihovny a profesora něm. jazyka a literatury na vojenské škole ve Vídni, měla premiéru v dvorním divadle vídeňském 30. prosince (srov. Dopisy II, 11 a 520 a zprávu o hře v NL 3. ledna 1868); *Herloš* — Jiří Karel Herlossohn (1804—1849), něm. spisovatel českého původu; ke svým románům volil látky z českých dějin; *Hartmannové* — Moritz H. (1821—1872), něm. spisovatel, sympatisoval do r. 1848 s českým národním hnutím v duchu liberalismu (srov. básně Kalich a meč z r. 1845). Po porážce revoluce r. 1848 však podlehl naciona-

- lismu německých buržoasních liberálů; *Meissnerové* — Alfred M. (1822—1885), něm. básník (srov. Klepy I, 460); *travestátor* — skladatel travestií; *Hledá-li policie po Vídni v českých kapsách ruské ruble* — po návratu Čechů z Moskvy, viz vysv. k str. 10; *Schuselka* — Franz Sch. (1811—1886), něm. liberální publicista;
- 52: *Pražský deník* — viz vysv. k str. 9;
- 53: *Presse* — deník německých liberálů, přátelský vládě, zal. ve Vídni r. 1848 A. Zangem;
- 55: *nějaká Lidunka* — narážka na árii z Blodkovy opery V studni (po prvé 17. listopadu 1867 v Novoměstském divadle);
- 56: „*chleba nechce bráti...*“ — srov. Erben, Koled vánočních č. 16; „*po groši širokým...*“ — tamtéž, závěr koledy č. 2;
- 58: *jistý jihoněmecký žurnál* — Süddeutsche Zeitung, viz vysv. k str. 28; *jistým rakouským státníkem* míněn Beust, viz vysv. k str. 14; *brlooký* — šilhavý; *Lancelot* — postava ze Shakespearova Kupce benátského;
- 59: *nový kolega žurnalistický* — narážka na první fejeton nového listu Národní pokrok (vycházel od 19. prosince 1867), v němž 22. prosince pisatel podepsaný „rh“ nejspíše útočí na Nerudu; *po příkladu fejetonisty nebožtíka Národa* — narážka na nepříznivou kritiku Nerudových Arabesek v 1. č. tohoto listu z 15. prosince 1863 (podle J. Arbesa z pera V. Kienbergra, srov. Klepy I, str. 244); *Auerbachův sklep* — známá vinárna v Lipsku; *nebožtík L.* — Jan Lopil (vl. Roštlapil, 1816—1867), působil na českém divadle v l. 1842—1864, viz Div. II, 417—420; *a přece přítel můj* — Neruda jako divadelní recensent byl přísným kritikem hereckého umění; „*Sind nicht Früchte schlechteste...*“ — „Nejsou zrovna nejhorší ty plody, které žerou vosy!“ (srov. Bürgrovu báseň Trost, Gedichte I, 218);
- 60: *Novoroční stesky...* — Beustovým přičiněním bylo na říšské radě zemí neuherských, obeslané všemi sněmy kromě českého, vyrovnání s Uhry oběma sněmovnami schváleno a dualismus byl zpečetěn ústavou z 21. prosince 1867, která zmařila federalistické naděje všech rakouských Slovanů. 30. prosince bylo ustaveno občanské ministerstvo, v němž zasedali němečtí nacionalisté, ostře protičesky zaměření: předseda Karl Auersperg (1814—1890), ministr kultu a vyučování Leopold Hasner (1818—1891), ministr vnitra Karl Giskra (1820—1879), ministr financí Rudolf Brestel (1816—1881) a ministr spravedlnosti Eduard Herbst (1820—1892). Pro český národ znamenal Nový rok 1868 začátek období silné národnostní persekuce; *císař Tiberius* — Claudius Nero, druhý císař římský, vládl v l. 14—37; *chapeau* — klobouk; zde míněn červený klobouk kardinálský, který přijímal jmenovaný hodnostář z rukou papežových; *cadeau* — dárek; *příspěvky svatopetrské* — peněžní sbírka na papežský stát, zavedená r. 1859; *dary danajské* — záhubné, zkázonosné;
- 61: *Petronius* — P. Arbiter (zemř. r. 66), autor rozsáhlého románu Saturae

- z doby Neronovy; *id est* — to jest; *generis feminini* — rodu ženského; *chramostýl* — hranostaj; *sabínský král Titus Tatius* — vybájený král území Sabinie ve střední Itálii; -
- 62: *nový kolega* — viz vysv. k str. 59; *nebo snad jich víc* — narážka na fejeton „Čím dál, tím hůř“ v Národním pokroku z 3. ledna 1868, podepsaný šifrou -O-; *bratra zemského poslance... zemského poslance* — vztahuje se na bratry Skrejšovské: Jan Stanislav S. (1831—1883), staročeský politik a publicista, byl majitelem Národního pokroku; František S. (1837—1902), politik a redaktor téhož směru, byl v té době poslancem na českém sněmu a na říšské radě; *ipsissimum* — jeho samého; *Moleschott* — Jacob M. (1822—1893), dánský fyziolog a mechanistický materialista; Neruda tu paroduje jednu z myšlenek jeho spisu *Hranice člověka*; *bratři Provenceaux* — pařížští lahůdkáři; *bratři Chvertasseques* — Švertáskové, pražské lahůdkářství; *To bude nyní nových Včel* — hospodářských úvěrních družstev; *za pruské okupace* — viz vysv. k str. 23; *za první porotu* — v nové ústavě z 20. prosince 1867 byly podle § 11 zákona o moci soudcovské zavedeny poroty pro věci politické a tiskové, ale zůstaly jen na papíře; *Plutarch naší Bohemie* — I. Herzog, který ve dnech 2.—11. ledna 1868 otiskoval *Ministerportraits* (Ministerské portréty) uvedených státníků (*Plutarch* — řecký životopisec z 1. stol. n. l., napsal třiadvacet dvojic životopisů, vždy jednoho Řeka a jednoho Římana); *Bohemia* — něm. časopis vycházející již od r. 1827; v době Nerudově byla za redakce Franze Klutschaka mluvčím něm. liberálů ostře protičeského zaměření;
- 63: *z „pražských“ ministrů* — v Praze žili dr. Eduard Herbst, profesor trestního práva na německé universitě, a dr. Leopold Hasner von Artha (viz vysv. k str. 60); *k panu místodržiteli* — byl jím tehdy Arnošt Leopold Kellersperg (1822—1879);
- 64: *Myšlenkové nestvůrky* — V l. 1845—1850 studoval Neruda od primy až do kvinty na německém gymnasiu malostranském, kde působil matematik a přírodopisec Franz Mühlwenzel (1793—1858); srov. *Klepy I*, 153 a *Povídky malostranské*, Hastrman, 167—168; *Gallettiana* — anekdoty o Johannu Georgu Galletti (1750—1828), profesoru historie a vévodském historiografu Gothy ve vévodství sasko-gothaiském; vyšla r. 1867 v Berlíně; *ergötzlich und nachdenklich zu lesen* — ke čtení potěšnému a přemýšlivému;
- 65: *Charilaus* — Charilaos, antický spartský král, synovec Lykurgův; *Kolos rhodický* — bronzová socha boha Héliá, uctívaného na ostrově Rhodu; *Rubikon* — hraniční řeka mezi tehdejší severní a střední Itálií; přechodem přes ni zahájil Caesar r. 49 před n. l. druhou válku občanskou; *Železná maska* — domnělý blíženec franc. krále Ludvíka XIV., který prý byl bratrem uvězněn v železné masce, aby nikdo o jejich podobnosti nezvěděl; *Karel i Karlmann* — synové Pipina Krátkého, panovníka říše francké; *Maximilián I.* — Maxmilián I.,

- panovník rakouský a král německý od r. 1493, přijal r. 1508 titul císaře římského; *Grumbach* — Wilhelm G. (1503—1567), franc. šlechtic, který zavraždil biskupa Melchiora Zobela z touhy po jeho statcích, vyvolal tzv. grumbašské nepokoje v Německu a za intriky proti císaři Maxmiliánovi II. a kurfirstu saskému byl ve Vídni r. 1567 zaživa rozčtvrcen; *bitva u Lipska* — 16.—19. října 1813, kdy byl Napoleon poražen spojenou armádou rakouskou, pruskou a ruskou;
- 66: *Schulpforte* — proslulá škola v Pfortě, v pruské provincii saské, v kraji naumburském; *Bruce* — James B. (1730—1794), skotský cestovatel; kolem r. 1770 pronikl po Modrém Nilu hluboko do Haběše a domníval se, že objevil hlavní pramen Nilu;
- 67: *bibliografický exhibit* — dokonalý knihopisný soupis;
- 69: *Scribe* — Eugène S. (1791—1861), franc. dramatik, autor lehkých konverzačních, politických a historických komedií; z jejich výtěžku si postavil vilu v Séricourtu (viz Pařížské obrázky ve sv. Menší cesty);
- 70: *Karel Zelinka* (1835—1865), populární lokálkář Národních listů (srov. Nerudův nekrolog z 25. a 26. května 1865, Lit. I, 490—495);
- 72: *mensura* — soubojové cvičení šermířů; *praví Polonius* — v Shakespearově Hamletu (2. scéna 2. jedn.); *Schillerova dívka z ciziny* — alegorisované jaro v básni „Das Mädchen aus der Fremde“;
- 73: *nastoupit dráhu pasivnosti* — narážka na tzv. „pasivní odpor“, tj. neobesílání říšské rady a zemského sněmu, k němuž se rozhodli čeští poslanci na znamení protestu proti prosincové ústavě; *exekuce* — jedním z prostředků pasivní oposice na sklonku let šedesátých bylo i neplacení daní, které pak byly vymáhány násilnými exekucemi; *konkordáti* — klerikálové, stoupenci konkordátu s církví; *Lev Thun* (1811—1888), od r. 1848 konservativní předseda zemské vlády v Čechách;
- 74: *páně Brestlovy finanční předlohy* — Rudolf Brestel (viz vysv. k str. 60) se pokusil r. 1868 upravit rakouské finance tak, že navrhl řadu nových daní, především z majetku; *do svatého Jana* — do 16. května, kdy se každoročně konaly v Praze svatojanské slavnosti (srov. Klepy I, 16—20); v r. 1868 byla tato slavnost spojena se slavností položení základního kamene k Národnímu divadlu (viz vysv. k str. 79 a Div. III, 333—334 a 336—338); „*kamenní*“ *hosté* — narážka na scénu v 2. jedn. Mozartovy opery Don Juan, kde obživlá socha komturova (role basová) přijde na večeri k Juanovi;
- 75: *marces* — maces, židovský velikonoční nekvašený chléb; *Perczel tam hraje komedii* — Moric P. (viz vysv. k str. 49) útočil z prestižních důvodů na vůdce demokratické strany Kossutha, m. j. i výtkou, že nevyúčtoval 5 milionů, které dostal r. 1866; *košutovky* — papírové bankovky, které K. vydal r. 1848 jako vůdce uherské revoluce; *svatoštěpánská věž* — věž katedrálního chrámu sv. Štěpána ve Vídni;

- je vysoká 137 m, na vrcholu má orla a pozlacený kříž (byla dostavěna v r. 1864); *schönbrunnský zvěřinec* — v rozsáhlém parku letního sídla císařského dvora Schönbrunnu ve Vídni; *jeskyně v Pustojné* — srov. *Obrazy z ciziny*, 255—257 a 357—359; *ut supra* — jako shora; *Prager Abendblatt* — Pražský večerní list, vycházející od r. 1867 jako příloha k *Prager Zeitungu* (viz vysv. k str. 13);
- 76: *alumnus Thálie* — chovanec, zasvěcenec bohyni divadelního umění; *papežští zuávové* — papežská garda; na její vydržování se pořádaly po evropských městech sbírky; *Clam-Gallas* — Eduard C.—G. (1805—1891), rak. generál; za války prusko-rakouské byl několikrát poražen, naposled u Jičina 29. června 1866; r. 1868 dlel v Římě;
- 77: *arendář* — krčmář;
- 79: *Museální, miniaturní a časová vzpomínka* — V prvních dnech května se Praha připravovala ke slavnosti položení základního kamene k Národnímu divadlu, jež se měla stát národní a slovanskou manifestací: chystaly se slavnostní průvody, ohňostroj na Vltavě, v Novoměstském divadle byly zkoušky na premiéru Smetanova Dalibora se slavnostní předehrou; *nastávající slavnost* — v květnu r. 1868 oslavovalo Národní museum padesáté výročí svého založení; *Biblia Jaromiericensis* — Jaroměřská bible; je v ní vepsáno jméno Bohuše Litoměřického, jméno písaře a letopočet 1259; bylo však dokázáno, že obě jména i letopočet jsou podvrženy a miniatury jsou původu cizího;
- 80: *Vogastisburk* — podle Palackého na místě dnešních Domažlic; Samo tam zvítězil nad franckým králem Dagobertem; *Boleslav II. ... vypráskal císaři Otovi II.* — když tento r. 976 stíhal bratrance Jindřicha II., vévodu bavorského, kterého podporovali Češi jako kandidáta císařství; *Břetislav I. ... proti císaři Jindřichu III.* — porazil jej r. 1040; *od Oustí* — 17. června 1426 tu odrazil Prokop Holý útok Němců a dobyl města;
- 81: *třetí most...maturitu svou odbyl* — zatěžkávací zkoušky mostu v místech dnešního mostu Švermova, s jehož stavbou bylo započato r. 1865, se konaly 29. a 30. dubna 1868; *Kollár to jednou pojmenoval* — „do studnice, z níž se napili, házejíce kamení a smetí“ (srov. *Slávy dcera*, Dunaj, zn. 54); *nad hrobem muže statečného* — 28. dubna 1868 měl pohřeb basista Karel Strakatý, který byl třicet let členem české opery a znám svým vlasteneckým smýšlením; *orgán... Davida Kuha* — *Tagesbote aus Böhmen*, který vedl D. K. (1819—1879) od r. 1854 (srov. fejeton „*Prager Wochenrevue*“ z 29. dubna 1868); *Arndt* — Ernst Moritz A. (1769—1860), nejpopulárnější básník německých válek za svobodu; „*Was ist des Deutschen Vaterland*“ — „Co je vlastí Němce“; *David Kuh... co pořadatel slovanských besed* — v době svého vídeňského pobytu v l. 1842—1844 byl D. K., pražský židovský rodák, horlivým Čechem, psal do Phillipsova časopisu *Zeitschrift für das Jugendum* články velmi příznivé Slovanům a vy-

- zýval tu souvěrce, aby se zúčastnili slovanského národního ruchu; *Geibel* — Emanuel G. (1815—1884), něm. lyrický básník; „*Der Frühling ist ein starker Held*“ — „Jaro jest silný hrdina“;
- 82: *Sejček* — Vavřinec S. se zabýval předpovídáním počasí a r. 1868 vydával časopis *Prorok* povětrnosti;
- 83: *co nám řekla Bohemie* — 7. května v *Politische Tageskronik*, str. 1403 obvinila B. Národní listy z politickónárodního fanatismu a dala jim radu, aby „nezapomněly, že Maratové a Robespierrové ještě vždycky žalostně skončili“; *Zadival jsem se kdys* — r. 1863 při pobytu v Paříži;
- 84: *velká národní slavnost* — viz vysv. k str. 79; *na vandru do Litoměřic* — na slavnost německých turnérů; *Schreckinger* — místopředseda finančního ředitelství; *ožuvavec* — přežvýkavec;
- 85: *dobrý Zelinka* — viz vysv. k str. 70; *na svobodu vylítli všichni zavření dlužníci* — 6. května 1868 vyšel zákon, který zrušil platnost trestů pro dluhy; *nadace hraběte Sporcka* — odkaz 100 000 zl. Františka Antonína S. (1662—1738) trinitářům v Praze, z jehož úroků se měli vykupovat turečtí zajatci a vězňové; *Rothschild* — Anselm Salomon R. (1803—1874), člen rakouské panské sněmovny, vedl po svém otci vídeňský bankovní závod, hlavní úvěrní zdroj rakouské státní pokladny; *Palacký... řekl jim* — narážka na spis *Die Geschichte des Hussitentums* und Prof. K. Höfler a na články v *Národním pokroku* z 9.—19. února 1868, jež vyvolaly zběsilou odezvu německých listů;
- 87: *Debatte* — vídeňský politický deník, vycházející v l. 1865—1868; *Jean Paul* — Johann P. Friedrich Richter (1763—1825), něm. humorista;
- 88: *seznamy nových politických ouřadníků* — když se stal Karl Giskra (viz vysv. k str. 60) ministrem vnitra v kabinetu Auerspergově, postaral se o to, aby měl úředníky oddané vládě; „*nová košťata Herkulova*“ — antický hrdina Herkules (Hérakles) měl za jediný den vymést obrovský chlév elidského krále Augeia;
- 89: *Bohemie... popisovala meeting komárů* — 11. srpna 1868 na str. 2446 v článku „*Ein Meeting*“ při popisu přívalu much v redakci *Bohemie* napadla ironicky české politiky a jejich program; *kantnýř* — podklad pod sudy ve sklepech; *plzeňské sklepy* — Neruda je popsal ve fejetonu 5. května 1863;
- 90: *olymp Offenbachův* — shromáždění bohů v operetě *Orfeus* v podsvětí od Jacquese Offenbacha (1819—1880); *kartánek* — krabička z lepenky; *Isabela* — Marie Louisa I. (1830—1904), královna španělská v l. 1833—1868; musela opustit zemi a vrátila se až r. 1875 za vlády svého syna Alfonse; *Květy* — beletristický časopis, vycházely od r. 1865 do r. 1872 za redakce Vítězslava Háška (do 30. června 1867 i Jana Nerudy); měly módní přílohu *Bazar*; *Merkur* — římský bůh obchodu;
- 91: *kapišon* — kápě u ženského pláště, zimní čepec;

- 92: *zuávové* — oddíly francouzského vojska; *Marfori* — Carlos M. (1818 až 1892), milenec španělské královny Isabely II.;
- 93: *James Rothschild* — Jakob R. (1792—1868), zakladatel pařížského bankéřského závodu; *Gioachimo Rossini* (1792—1868), zemřel 16. listopadu v Paříži; byl pohřben na Père-Lachaise a r. 1887 převezeny jeho ostatky do Florencie; „*Rothschild est mort...*“ — „Rothschild zemřel, ať žije Rothschild!“; *Fr. von Kruse* — Friedrich Karl Hermann von K. (1790—1866), něm. historik, vydal *Historisch-biographisches Gedenkbuch auf alle Tage des Jahres* (Historicko-životopisný památník na všechny dny v roce); *Hesiod* — Hésiodos (asi kolem r. 600 před n. l.), nejstarší tvůrce starořeckého didaktického eposu; míněna báseň *Práce a dnové*; „*dies atri, fasti et nefasti*“ — dny černé, všední, dny, ve které prétor mohl soudit, a ty, kdy byla z rozličných příčin činnost soudní zastavena; *Surin* — Jean Joseph S. (1600—1665), člen řádu jezuitského od r. 1600; jeho hlavní dílo je *Catéchisme spirituel* z r. 1657—1673; *Bolland antverpenský* — jezuita Jan B. (1596—1665) začal zpracovávat životopisy svatých *Acta sanctorum* podle dní zasvěcených jejich památce; *Carpentier* — Petr C. (zemřel r. 1829), holandského původu, od r. 1811 karlstějnský děkan, který kázal i psal česky; *Bossuet* — Jacques Bénigne B. (1627—1707), franc. theolog, řečník a spisovatel, vydal dílo *Discours sur l'histoire universelle* (Pojednání o všeobecných dějinách); *Rességuier* — Bernard Marie Jules de R. (1788—1862), franc. spisovatel, důvěrný přítel Victora Huga;
- 94: *Montalembert* — Charles Forbes de Tryon (1810—1870), franc. reakční politik a katolický spisovatel, napsal *Dějiny východního mnišství od svatého Beny až k svatému Bernardovi* (1860—1867); *Reinsberg-Düringsfeld* — baron Otto von R. D., manžel Idy D., německé spisovatelky; „*calendarium historicum*“ — Kalendář historický z r. 1578 od Daniela Adama z Veleslavína; „*o sedmi bratřích*“ — 27. června, svátek sedmi křesťanů, kteří se podle pověsti za císaře Decia r. 251 ukryli před pronásledováním v jeskyni nedaleko Efesu a po jejím zazdění upadli ve spánek, z něhož procitli až r. 446 za císaře Theodosia II.; „*L'état — c'est moi*“ — „Stát jsem já,“ výrok Ludvíka XIV., charakterisující absolutistický feudální režim; *Öhlenschläger* — Adam Gottlob Ö. (1779—1850), dánský básník, jehož dílo znamená přechod od klasicismu k romantismu; *Jean Paul* — viz vysv. k str. 87;
- 95: *známá nám válka* — Dánska s Pruskem a Rakouskem, které se postavily „na ochranu“ německého obyvatelstva Šlesviku a Holštýna a vtrhly 23. prosince 1863 do Holštýnska; skončila 18. dubna 1865; *Grütli* — Rütli, alpská louka na západním břehu jezera Urnského ve švýcarském kantonu Uri; podle tradice místo historické schůzky zástupců tří kantonů, které založily samostatnost Švýcarska; „*velká emancipace národní*“ — 9. června 1815 utvořila knížata německá,

- císař rakouský, král dánský a nizozemský spolek Deutsches Bund, jehož účelem bylo zachování vnitřní i vnější bezpečnosti Německa a nezávislosti a nedotknutelnosti německých států; *Gaupp* — Ernst Theodor G. (1796—1859), něm. právník;
- 96: *Hýblův Hyllos* — s podtitulem „národní časopis poučujícího a obveselujícího obsahu“, vycházející v l. 1820—1821 redakcí Jana Hýbla (viz vysv. k str. 46);
- 97: *Savonarola* — Girolamo S. (1452—1498), italský reformátor, vášnivý mravokárce; neuznával Alexandra VI. za pravého papeže; *Egmont* — Egmond Lamoral, hrabě kníže z Gavre (1522—1568), hrdina odboje protestantské nizozemské šlechty proti kardinálu Granvellovi, představiteli katolické absolutistické vlády Filipa II.; *Alibaut* — Alibaud Louis (1810—1836), Francouz, který se pokusil 25. června 1836 zavraždit krále Ludvíka Filipa; *Adam Czartoryjski* (1770—1861), polský politik; *oktáv* — osmidenní slavení některých významných svátků, např. zemských patronů, zvláště pak osmý den; *Cook* — James C. (1728—1779), angl. mořeplavec, objevitel Tichomoří a Austrálie; *Marlborough* — M. John Churchill (1650—1722), angl. vévoda, vojevůdce a státník; *Young* — Eduard Y. (1683—1765), angl. básník; *Murillo* — Bartolomé Esteban M. (1617—1682), špan. malíř; *Breughelové* — slavná nizozemská malířská rodina; Pieter B. (zemř. r. 1569) vytvořil národní směr nizozemského malířství; *Julio Romano* — Giulio R., též Pippi, vlastně Giannuzzi (1492—1546), italský malíř a stavitel, blízký Raffaelovi; *Paolo Veronese* — Paolo Cagliari (1528—1588), ital. malíř; *Carlo Dolce* (1616—1686), ital. malíř madon a svatých; *Adam Oleario* — vlastně Ölschläger (1603—1671), něm. spisovatel; *Bürger* — Gottfried August B. (1718—1794), něm. básník, tvůrce balady Lenora; *Emil Girardin* (1806—1881), franc. novinář a politik;
- 99: *Jsem pro vyrovnání!* — Po rakousko-uherském vyrovnání prosincovou ústavou r. 1867 rostly v českých zemích národnostní rozpory mezi Čechy a Němci, takže se jevila naléhavá potřeba úpravy politického postavení Čech v rakousko-uherské monarchii. Čeští poslanci setrvali v pasivní opozici proti Vídni; dne 22. srpna odmítli zúčastnit se sněmu zbaveného státoprávní pravomoci deklarací, která měla živý ohlas po celých Čechách i na Moravě. Vláda zesílila politický tlak na český veřejný život, omezovala svobodu spolčovací a shromažďovací, pokutovala a věznila české redaktory a po srážce lidu s vojskem při táboře na Pankráci 4. října vyhlásila 11. října výmínečný stav. Byla zrušena svoboda tisku a shromažďování a obecní policie byla nahrazena státní. Říšská rada bez českých poslanců schválila nepatrnou většinou dualismus a císařským listem ze 14. listopadu dostala říše název Mocnářství rakousko-uherské; *maksl* — hra v karty; *Zbirov* — panství a zámek, byl právě r. 1868 Národní bankou prodán Samuelu Siemundovi a Vincenci Kirchmayerovi;

- bubenečský letohrádek* — gotický zámeček na návrší v Královské oboře, letní sídlo místodržitele;
- 100: *Chlumecký* — velká cukrářská a delikatesní firma; měla několik obchodů v Praze, např. na Staroměstském náměstí a v Železné ulici; *kapišon* — viz vysv. k str. 91; *hubičkují zem svými nožkami* — podle Heinovy básně o tanečnici „Královna Pomare“ v Romanzeru;
- 101: *měšťanosta Zelinka* — Ondřej Z. (1802—1868), od r. 1861 starosta Vídně a doživotní člen panské sněmovny; *papež, jemuž... už jen tak hlava hledí z hrobu* — Pius IX., kterému bylo r. 1868 šestasedmdesát let, dal 24. listopadu popravít Italy Tognettiho a Montiho, poněvadž prý se pokusili vyhodit do povětří Serristovské kasárny v Římě;
- 102: *Žurnalistické filhelénství* — Již r. 1866 vyvolaly nepořádky ve správě a přehmaty tureckých vládních činitelů povstání na Krétě, která se chtěla spojit s Řeckem. Sultán Abdul Azis vítal vzpouru, neboť mu poskytla dobrou záminku k vyvolání války s Řeckem. Řecko povstání podporovalo a papež se stavěl na stranu Turecka, neboť nešlo o katolíky. Boj se vlekl tři léta, teprve r. 1869 ustoupilo Řecko na nátlak Anglie na Pařížské konferenci od svých požadavků a vzpoura byla potlačena; *náhrobek sv. Jana Nepomuckého nemusí se... zas stěhovat* — před prusko-rakouskou válkou v r. 1866 byly ostatky sv. Jana Nepomuckého i s oltářem odvezeny do Solnohradska a vrátily se zase 20. října téhož roku do Prahy; *Ypsilanti* — Alexander Y. (1792—1828), hrdina řeckého boje za svobodu v l. 1820—1821; *Byronova snivost* — v eposu Childe Haroldova pouť oslavuje B. (1788—1824) krásy antické Helady i hrdinný lid nového Řecka; *Missolunghi* — řecké město s pevností, kde se Byron v r. 1824 zúčastnil bojů proti Turkům; *Leandrova plavčí kazajka* — Leandros, milenec Afrodity kněžky Hero, utonul při bouři, když plaval přes Hellespont (Dardanely) k milence; *u Davidka* — narážka na Davida Kuha, viz vysv. k str. 81; *Offenbachův Amor* — v operetě Orfeus v podsvětí, viz vysv. k str. 90;
- 103: *sedmnáct Malostranských* — v Praze se konaly 14. prosince volby do městského zastupitelstva a tehdy ve 2. sboru malostranském nešlo volit 18 měšťanů, vesměs Čechů, čímž přispěli k německé „většině 26 hlasy“ (srov. NL ze 16. prosince 1868); *dr. Brauner* — František Augustin B. (1810—1883), zemský advokát, konservativní politik;
- 104: *ve službách pražské obce je jistý pán* — patrně radní Leopold Raudnitz, německý průmyslník; *garotér* — škrtič; *u bratří Tučků* — v galanterním závodě Bedřicha a Ignáce T. v Praze I, v někdejší Ferdinandově, dnes Národní tř. čp. 1022-27; *u Neffa* — v obchodě s galanterním zbožím na Příkopech čp. 969-39;
- 105: *Siegfried Kapper* (1821—1879), básník a spisovatel píšící česky i německy, překládal slovanskou lidovou poesii;

- 106: *Srbové nechávají... svatého Vazila plénky strojit* — podle pravoslavné legendy připravoval plénky Ježíškovi svatý Vasil;
- 107: *cizinská... legie... před Sevastopolem* — za krymské války v r. 1854 až 1855 tam bojovalo spojené vojsko francouzsko-anglicko-sardinské; *Máme zase politické vězně* — v té době byli uvězněni novináři a politikové Karel Tůma, Josef Barák a bývalý redaktor Národních novin Josef V. Kout;
- 108: *Rok minulý ho (ohně) měl dost* — narážka na politické boje v r. 1868, zvláště kolem vyrovnání s Uhry; *v krámku nedaleko Řetězového mostu* — patrně u Neffa, viz vysv. k str. 104; *promyka* — kunovitá šelma; *cahier* — sešit; *anno currente* — v tomto roce; *Národní pokrok* — staročeský list, vycházející od 19. prosince 1867 do 20. října 1868 místo zaniklého Národa;
- 109: *Saturn požírá pořád ještě děti své* — staroitalský bůh rolnictví S. byl později ztotožňován s bohem času Chronem, o němž se bájilo, že spolykal všechny své syny hned po narození, aby od nich nebyl přemožen; *Goethe dí... v našich rukou* — v Krotkých Xeniích (III, 33) a na konci knihy Báseň a pravda (citát z Egmonta); *Gindely* — Antonín G. (1829—1892), český historik; *jen málo vím* — obměna verše z Goethova Fausta; *Kotz von Dobrž* — Ferdinand Ernst Kotz von Dobrsch (1818—1882), stoupenec něm. liberální strany;
- 110: *Siddhi-Kür* — sbírka kalmyckých pohádek; ukázky z ní přeložil Neruda v Květech 1866; *David Kuh pomáhá Turkům* — v Tagesbote aus Böhmen (viz vysv. k str. 15) byla sympaticky komentována protiřecká politika Turecka; „náboženskými ohledy“ naráží Neruda na židovský původ Davida Kuha;
- 111: *V zahradě pana Olivy* — Alois O. (1822—1899), velkoobchodník a cukrovarský průmyslník, měl komisionářský obchod v ulici Sirotčí, dnešní Olivové; *zjednodušení českého pravopisu* — narážka na řadu pravopisných sporů a oprav (oprava analogická, skladná atd.); *s ruským řádem* — za své zásluhy na poli česko-ruských styků a jako důvěrník carské vlády dostal Hanka řád svaté Anny; *circumflex* — háček nad písmenou; *St. Pierre* — Charles Irénée Castel de St. P. (1658—1743), franc. publicista a filantrop; r. 1713 vydal Návrh na věčný mír;
- 112: *ditto* — taktéž; *in Eule geschrieben* — psáno ve spěchu (chybně Eule /sova/ místo Eile /spěch/); *Lichtenberg* — Georg Christoph L. (1742—1799), něm. fysik a satirik; *Spravedlivá kronika česká* — čili Prostonárodní dějepis České země (v sedmi svazcích, r. 1844 a násl.) od Jakuba Malého (1811—1885), kompilátora a překladatele, konservativního mluvčího staré generace, s nímž Neruda často polemisoval;
- 114: *eszterháзовské (peníze)* — z vídeňského bankovního závodu; Eszterháзовé byl jeden z nejbohatších magnátských rodů uherských; *pražské handrle* — židovský podomní obchodník;

- 115: *u Sv. Bartoloměje* — chudobinec ve Vyšehradské tř. v Praze 2, obnovený r. 1808; v době Nerudově tam bylo několik set chudých; *Levý* — Václav L. (1820—1870), sochař; *Mánes* — Josef M. (1820 až 1871) se výzdoby Národního divadla již zúčastniti nemohl, poněvadž předčasně zemřel; *Gluck* — Christoph Wilibald G. (1714 až 1787), něm. hudební skladatel, zakladatel novověké dramatické hudby; *Cremona* — italské město, kde se v 17. stol. zhotovovaly vzácné housle (rodiny Amati, Stradivari a Guarneri); *Králové Hradec, Chrast* — v obou městech měla továrny na hudební nástroje firma V. F. Červený a syn (srov. Klepy I, 168); *Umělecká beseda* — viz vysv. k str. 47; byla v Řetězové ulici v Praze I čp. 223—5 v bývalém domě Kokořovském;
- 116: *Měšťanská beseda* — založena r. 1845 v Uršulinské ul. čp. 140—8, od r. 1848 byla Na příkopě v domě U Černé růže, v r. 1870 přesídlila do Vladislavovy ul. čp. 1747—20; *kreditní promesa* — listina, kterou vlastník losu přenechal věřiteli naději na výhru v nejbližším tahu;
- 117: *Buckle* — Henry Thomas B. (1821—1862), angl. kulturní historik; *před „bratry Tučky“* — viz vysv. k str. 104;
- 118: *Sejček* — viz vysv. k str. 82; *kioski redivivi* — kiosky zmrtvýchvstalé, byly otevřeny 1. února 1869, viz obr. příl. č. 2; *Durst* — Ferdinand D., mechanik a optik, měl závod v Praze I, Ovocná ul. č. 3; *po loňských svatojanských dnech* — viz vysv. ke str. 74 a Div. III, 333 a n.; *socha sv. Trojice* — morový sloup z r. 1714—1715 v horní části Malostranského nám. vytvořil Ferdinand Maxmilián Brokoff (1688—1731), ostatní výzdoba sloupu, o níž Neruda mluví, však jeho dílem není;
- 119: *Morzinský palác* — v Ostruhové, dnešní Nerudově ul. čp. 256—5; barokní balkón, nesený dvěma obrovskými mouřenínami od F. M. Brokoffa, je z r. 1714; *u Hopfenstoků* — rohový dům v Praze II, Hopfenstokova ul. čp. 674—2; portál s karyatidami od Brokoffa je z r. 1710;
- 120: *bálová zpráva v novinách* — podrobný popis velké národní besedy konané 25. ledna 1869 na Žofíně je v Našich listech z 27. ledna; *banderia* — jízdne průvody, které se v národních krojích zúčastnily oslav položení základního kamene k Národnímu divadlu; „*mír je kadeřavý hoch*“ — podobná slova pronáší Manfréd v Mesinské nevěstě;
- 121: *a non lucendo* — protože neosvětluje;
- 122: *Augustin Smetana* (1814—1851), filosof, původně člen řádu křižovníckého; r. 1850 oznámil v politickém listě Union své vystoupení z řádu a církve a byl pak veřejnými vyhláškami, nalepenými na dveřích kostelů, z církve vyobcován; *až by tam takhle stál Barák* — od r. 1867 byl redaktorem protiklerikálního časopisu Svoboda; *chleba je míň a her také* — narážka na heslo římského lidu v době císařské „panem et circenses“ — chléb a hry, tj. jídlo a zábavu v cirku; *beati, qui moriuntur in Domino* — blažení, kdož umírají v Pánu;

- Novoměstské divadlo* — stálo v l. 1859—1886 před hradbami za bývalou Koňskou branou v místech pozdějšího Nového německého divadla; bylo určeno pro letní česká i německá představení a pořádaly se tam také maškarní bály;
- 123: „*vlastenectví*“, „*talenty artistické*“, „*geniálnost*“ — Neruda naráží na fráze staročeské správy divadla o účelu budovy a jejím výchovném působení, jimiž se lichotilo hercům, např. J. J. Kolárovi;
- 124: *münstr štrasburský* — románsko-gotický dóm zasvěcený Panně Marii; *Tagessplitter* — třísky, odštěpky, úlomky dne; *wie Recken...* — jako velikáni se vzpurnou tváří pravěkých reků; „*Urwelt*“ — prašvět; „*trotzig*“ — vzdorný; „*angedämmert*“ — podmračený; „*angedärmert*“ — s porušenými střevy; *Riehl ve svém spise „o rodině“* — Wilhelm Heinrich R. (1823—1897), něm. kulturní historik, ve spisu *Die Familie (Rodina)* z r. 1855, později v rozšířeném vydání pod titulem *Naturgeschichte des Volkes (Dějiny národní povahy)*;
- 125: „*Bruchgestein...*“ — malý kus kamene uštípnutého v lomu dějin; *Schillerova náuka „o upotřebení sprostého a nízkého v umění dramatickém“* — narážka na pojednání *Gedanken über den Gebrauch des Gemeinen und Niedrigen in der Kunst* z r. 1802;
- 126: *Dräse* — *Dreyse* — von Drais, Karl Wilhelm Friedrich (1785 až 1851), bádenský lesník, vynalezl r. 1871 draisinu, velocipéd; *makadam* — druh vozovky, nazvaný podle vynálezce, skotského inženýra Mac Adama;
- 128: *sloup s několika kamennými otesánky* — viz vysv. k str. 118; „otesánky“ míněny patrně sochy čtyř andělů s meči, které stály na rozích pilířů kaplice kolem sloupu;
- 129: *fanfrňoch* — chochol;
- 130: *palác Lažanského* — na bývalé Ferdinandově třídě čp. 1012—1 s kavárnou Slávií; *Janus* — staroitalský bůh chránící všechny vchody a průchody, bůh počátku a konce, býval zobrazován s dvěma obličejí;
- 131: *v paláci na Hradčanech* — roh ulice Kanovnické čp. 67—8 do náměstí; č. 67 je symbolické pro reakci podle známých 67 reakcionářů, kteří v r. 1848 protestem proti revoluci osvědčili svou loajalitu vládě; *František Pšross* (1823—1863), starosta města Prahy od r. 1861, zasadil se o české úřadování na radnici; ulice nesoucí podnes jeho jméno měla být v r. 1869 přejmenována;
- 132: *zbořený dům u třetího mostu* — 5. února večer sesul se nově vystavěný čtyřpatrový dům na konci bývalé Eliščiny, dnes Revoluční třídy; viz vysv. k str. 81; *Francouzové smějí se Němcům* — Alžír byl tehdy již francouzskou kolonií;
- 133: *U Běchovic bylo neštěstím vinno kolo* — 3. února v 10 hod. večer se nedaleko Běchovic vyšinul rychlík; *hrabě Clam-Martinitz napsal vzkaz* — Jindřich Jaroslav C.-M. (1826—1887), velkostatkář, příslušník státoprávní strany a klerikál, uveřejnil 5. února 1869 telegram, že nepřijímá volbu starostou okresního zastupitelstva slán-

- ského a prosí voličstvo, aby mu „důvěru zachovalo až do lepších časů“; *Humory odpovídají* — 6. února 1869 v rubrice „Granáty“ pod názvem „Českému, svých práv se domáhajícímu národu“; *kuriositakaryatida* — narážka na hanlivá slova o Češích a Polácích v Hebblově „Ódě ke korunovaci pruského krále 1861“ (srov. Spol. I, 83);
- 134: *V. V. Tomek* — Václav Vladivoj T. (1818—1905), napsal r. 1845 učebnici *Děje mocnářství rakouského*; r. 1851 vyšla znovu, přepracována v duchu reakčním; komise, jejímž byl Tomek členem, provedla přejmenování ulic koncem ledna; Neruda spojuje Tomka s Jezuitskou ulicí (dnešní Malá Karlova na Starém Městě) pro jeho protihusitské smýšlení; *Chotek* — hrabě Karel Ch. (1783—1868), v l. 1826—1843 nejvyšší purkrabí v Čechách;
- 135: *nedal si popelce* — viz vysv. k str. 7; *páter Klinkowström* — pražský jezuita, který konal kazatelské cesty po Čechách;
- 136: *weltschmerzlich europamüde* — světobolně evropsky unavený; *do veřejných jídelen pařížského Oulu* — narážka na podpůrný spolek českých dělníků Oul, který měl v Praze v Celetné ul. veřejnou jídelnu;
- 137: *Jeftovna... vítala otce tancem* — biblický příběh izraelského soudce Jefta, který se zavázal Hospodinu, že zvítězí-li nad Amonitskými, obětuje mu to, co mu přijde při návratu vstříc; vyšla jej uvítat dcera „s bubny a houfem plesajících“; *Zábojky a Slavojky* — ženy z doby hrdinů Záboje a Slavoje, vítězů nad Franky (srov. Rukopis kralodvorský, Záboj nebo O velikém pobití);
- 138: *dies fasti et nefasti* — viz vysv. k str. 93; „*má dušička k bohu...*“ — viz Erben, *Písně pohřební, Dětem*, č. 12; *Josef Frič* — J. Václav F. (1829—1890), žil v té době jako politický emigrant v Berlíně, kde vydával časopis *Blaník*; *Maďaři... ve své oposici* — když se domáhali svých požadavků na ústřední vládě, než dosáhli r. 1867 plné autonomie; „*To z pouhé šetrnosti, brachu,*“ — ve 2. scéně 1. jednání, kde si Hamlet Horáciovi stěžuje, jak brzy následovala svatba matčina po otcově pohřbu; *Frenclova bible* — obrázková Bible česká (1861 až 1864) k oslavě tisíciletého výročí příchodu Cyrila a Metoděje, vyd. Inocencem Antonínem Frenclem (1818—1862); „*Na so segn's...*“ — (vídeňský žargon) „Tak se podívejte, tak se podívejte, ono jde všecko, když se chce!“;
- 139: *estimační cena* — za zásluhy; *kdybych přišel do Vltavotýnu* — narážka na případ obchodníka Josefa Kašpara, který byl v únoru 1869 usnesením rady v Týně nad Vltavou z obce vyhoštěn jako politicky nebezpečný za to, že dal podnět k uspořádání tábora lidu v létě 1868;
- 140: *politische Bußtage* — dni politického pokání; *Jean Paul* — (viz vysv. k str. 87) projevil v těchto satirách své sociální sympatie;
- 141: *hymlplau* — himmelblau, akvamarinová modř; *tunkl* — dunkl, tmavá, tmavomodrá; *zpovědník Ludvíka XV.* — biskup André Her-

- cule de Fleury (1653—1744), stál v čele vlády od r. 1726; *Vittore Emmanuele* (1820—1873), pův. král sardinský, stal se r. 1861 zásluhou Garibaldiho králem celé sjednocené Itálie; *Makart* — Hans M. (1840—1884), malíř historických událostí a osob; velké plátno Sedm hříchů smrtelných vzniklo v r. 1869;
- 142: *Pradierova pověstná Fryna* — socha Fryné, nejkrásnější z řeckých hetér, od franc. sochaře Jamese Pradiera (1792—1852); *dementi...* českým *Špindlerům* — Ervín Špindler (1843—1899), spisovatel a redaktor, měl významný podíl na uspořádání prvního tábora lidu pod Řípem v r. 1868 a byl za to 10. května 1868 s V. Kratochvílem z Lounek a V. Jandou z Budohostic obžalován pro velezradu; ve své obhajobě řekl: „Za resoluci, pro kterou jsme k soudu pohnáni, nestojíme toliko my tři, za ní stojí celá vlast, celý český národ!“; *Ostergelächter* — velikonoční smích (rozuměj: proti Čechům), slovo vytvořené Nerudou; *papežská adresa* — usnesení akademického senátu poslat papeži k 50. výročí jeho kněžského působení adresu vyvolalo u veřejnosti odpor a noviny o tom podrobně referovaly; *Vaterland* — konservativní vídeňský deník (od r. 1861), hájící zájmy vysoké šlechty a duchovenstva; *sekundice* — kněžské druhotiny, padesáté výročí primice, první slavné mše, kterou katolický kněz slouží; u Pia IX. připadly na 11. dubna 1869;
- 143: *Albončín alt redivivus* — znovuvzkříšený alt nejslavnější italské pěvkyně 19. stol. Marietti Alboni (1824—1894); míněna patrně altistka Bety Hanušová, která v té době zpívala abatyši v Bendlově Lejle;
- 144: *Belvederský návrh* — týkající se Letné, které říkali Němci Belvederský vrch; *pro Naše* — pro Naše listy; vycházely od 2. listopadu 1868 do 1. května 1869 místo zastavených Národních listů; *na velkou radost Pražského deníku* — psal o tom, jaké davy lidí se tlačily u nároží s vyhláškami o zrušení výminečného stavu 28. dubna 1869, vyhlášeného 11. října 1868; ve skutečnosti však české obyvatelstvo plakáty ignorovalo; *omne non curo* — o všechno se nestarám; *Schwannen und Schwaninnen...* — Labutě a labutinky na řekách se kolébají, dědové a bábrlinky ze sladkého radost mají;
- 145: *když jsme musili do výminku* — když byly Národní listy ve dnech 20.—31. října 1868 úředně zastaveny (srov. Vzpomínky z výminku, Spol. II, 486—490); *Fabrův mluvčí stroj* — mluvící přístroj, s nímž pořádali dědicové jeho vynálezce veřejné produkce; *Ztratili jsme tisíce z kaucí* — při odsouzení redaktorů pro tiskové přestupky propadala obvykle část jejich kauce; *u Sv. Bartoloměje* — na policejním ředitelství v Bartolomějské ulici; *u Sv. Václava* — v bývalé trestnici ve Václavské ulici v Praze II, v sousedství kostela; *Ztratili jsme svou obecní českou policii* — viz vysv. k str. 99 a Studie I, 49 a n.; *na Svatoštěpánském plácku* — v budově policejního ředitelství mezi ulicemi Karolíny Světlé a Bartolomějskou; *fangšnürle* — lapačka, poutací šňůra;

- 146: *Ander* — Alois A. (1821—1864), vídeňský tenorista českého původu (srov. Klepy I, 326); *Brandon* — John Raphael B. (1817—1877), angl. architekt; *Pelops* — podle řeckých bájí syn nešťastného Tantalů, jehož celý rod byl stížen kletbou; *Achill* — spr. Achilleus, podle Homérovy Iliady hlavní řecký hrdina ve válce trójské; *Moravské pole* — rovina v Dolních Rakousích severovýchodně od Vídně, dějiště několika velkých bitev: Přemysl Otakar II. tu porazil 13. července 1260 uherského krále Belu IV. u Kressenbrunu a 26. srpna 1278 padl v boji proti Rudolfu Habsburskému u Dürnkrut; 21. a 22. května 1809 utrpěl tam Napoleon porážku u Asprů; *třetí most pražský* — viz vysv. k str. 81; *budínský tunel* — vede v Budíně (jedna část Budapešti) pod královským hradem;
- 147: *Moje kazatelské nadání* — Zrušení výmínečného stavu 29. dubna, které mělo patrně získat Čechy pro skrovné nabídky Vídně, posílilo naopak českou opozici: znovu byly pořádány tábory lidu a časopisy útočily proti Beustově vládě. Německá strana odpovídala žurnalistickými polemikami (*Tagesbote*, *Bohemie*) a nacionalistickými provokacemi. Iniciátory srážek byli nejčastěji němečtí turnéři (příslušníci tělocvičné organizace Turnverein, zal. r. 1860), a to stejně v Čechách jako v jiných rakouských zemích se slovanským obyvatelstvem. 23. května 1869 vyprovokovali např. na janečské louce u Lublaně (na hoře Janč) velkou srážku se slovinskými sedláky; *přátelé v kanovníckých rukavičkách* — míněn Josef Václav Štulc (1811—1887), katolický publicista, který se stal r. 1860 vyšehradským kanovníkem a od r. 1869 redigoval sbírku *Kazatelé slovanští*; *redaktoři Humorů* — v r. 1869 byl majitelem *Humoristických listů* Josef Richard Vilímek (1835—1911) a odpovědným redaktorem a vydavatelem František Pechánek;
- 148: *tábor Němců spravedlivých* — narážka na časté výroky německých liberálních listů, že jim jde jen o „spravedlnost“; *ve „freudenbechru“* — v poháru radosti;
- 149: „*Vše zde bylo jednou již*“ — výrok z Gutzkowova dramatu *Uriel Akosta* o Josefu ben Akibovi, učeném rabínovi z konce 1. a poč. 2. stol. n. l. (viz Div. II, 175 a *Básně* I, 216); *školní rada nová* — počátkem června 1868 byla jmenována vládou devítičlenná školní rada zemská, kde jen dvě místa, a to pro nejnižší stupeň, byla ponechána Čechům, vyšší správa svěřena vesměs Němcům;
- 150: *odhalení pomníku Boženy Němcové* — slavnost uspořádal na vyšehradském hřbitově Klub českých dam (viz obr. příl. č. 1); *budečská škola* — založena v l. 1842—1843 zásluhou Karla Slavoje Amerlinga na rohu ulice Žitné a Tůní jako odborný výchovavací ústav pro vzdělání učitelů a řemeslníků; *Přišli jsme jednou k ní* — na jaře r. 1858, kdy mladí básníci chystali almanach *Máj*, navštívil Boženu Němcovou Neruda s Vítězslavem Hálkem; tehdy bydlila v Řeznické ul. čp. 1360—13; *Walhalla* — německý panteon u Řezna;

- 151: *haléře svatopetrské* — viz vysv. k str. 60; *basilika vyšehradská* — myšlenka společné hrobky národních velikánů se uskutečnila až v l. 1889—1890, kdy byl nákladem Petra Fischera vybudován na vyšehradském hřbitově Slavín; *Floh* — (Blecha), vídeňský humoristický časopis, zal. r. 1869; *před italskou válkou* — v r. 1859; *zpráva o kamenování Novopackých* — 8. června 1869 byli v německé vesnici Borovnice přepadeni davem Němců zpěváci a Sokolové z Nové Paky, když se vraceli z tábora na Zvičině; *Prager Abendblatt* — viz vysv. k str. 75; *Wir enthalten uns* — Zdržujeme se (poznámky); *aargauský* — ze švýcarského kantonu Aargau v severní části země; *neomylnost papežovy osoby* — viz vysv. k str. 205; *nebožka obecní policejní stráž* — viz vysv. k str. 99; *Örindur* — postava z pověstného Müllnerova osudového dramatu *Vina*, zobecnělá úslovím „Vysvětlete mi, hrabě Örindure...“; *událost poslední noci* — 11. června 1869 kolem jedné hod. po půlnoci vybuchl na rohu bývalé Poštovské ul. a Ferdinandovy tř. (dnes ul. Karolíny Světlé a Národní tř.) před budovou policejního ředitelství granát, vložený do sklepního výklenku; *aretovaný* — zadržený;
- 153: *bohy vyhledávali mezi... telaty* — uctívali býka Apise; *za 80 dní můžem nyní již vykonat cestu... kolem zeměkoule...* — narážka na velkou výpravnou hru Julesa Verna podle jeho románu a na položení podmořského kabele transatlantického; *ani tábor by se nezapověděl* — narážka na zákazy táborů lidu v létě a na podzim za výminečného stavu r. 1868; *Eötvös* — Josef E. (1813—1871), maď. státník a spisovatel, od r. 1867 ministr školství;
- 154: „*rit*“ *do staré romantiky* — narážka na výraz z Wielandova *Oberona* (*rit* — vyjížďka); *Torquemada* — Thomas de T. (1420—1498), pověstný špan. inkvizitor; *Jimenez* — Francesco J. (1436—1517), špan. státník a kardinál, inkvizitor; *Krämer* — Heinrich K. (v 2. pol. 15. stol.), něm. dominikán a inkvizitor; *Spränger* — Jakob S., něm. inkvizitor z 15. stol.; „*santo benito*“ — svatý požehnaný, název pro odsouzence inkvisice; *exorcismus* — vyhánění ďábla zaříkáním; *Apolonios z Tyany* — řecký filosof a náboženský reformátor z 1. stol.; „*empusa*“ čili „*lamije*“ — ohyzdná jednooká obluda, o níž staří Řekové věřili, že v noci vychází z podsvětí a v různých podobách straší pocestné; *Gil Vicente* (1475 — po r. 1536), portugalský dramatický básník;
- 155: *svět tloustne jako Hamlet* — v soubojové závěrečné scéně se praví, že se Hamlet potí, a překládá se to také, že je tlustý, protože jde o homonymum („he is fad“);
- 156: *Proč má vzít lutrie za své* — V Rakousku se těšila velké oblibě malá loterie číselová čili lotto; měla devadesát čísel, sázelo se při ní až do pěti čísel najednou a výhra se stanovovala tahem pěti čísel; *šarfšic* — ostrostřelec; *ambo, terno* — v loterii výhra uhodnutím dvou nebo tří vyšších čísel; *kolektant* — loterní sběratel;

- 157: *šperovati* — vyloučiti čísla z výhry; *jako... v Mnichově* — v r. 1843 tam vznikly nepokoje pro zdražení piva; *budoucí koncil římský* — srov. str. 205; *Kufštejn* — Kufstein, pevnost a vězení v Tyrolích, kde byli vězněni revolucionáři z r. 1848;
- 158: *Pražský deník* — viz vysv. k str. 9; *Jan Baptista Girard* — Jean Baptiste G. (1680—1738), franc. jezuita, byl obžalován, že svedl mladou dívku Kateřinu Cadièrovou, byl však prohlášen za nevinného (viz Spol. II, 131);
- 159: *Tête de veau čili hlava telecí* — V zájmu dvorních politických kruhů bylo, aby se vláda znovu pokusila o smíření s Čechy, avšak řada nepopulárních opatření (např. koncem srpna výzva k volbám do školních rad) svědčila, že její úmysly jsou opačné. Když pak měly být rovněž v srpnu konány doplňovací volby do českého sněmu na místo deklarantů zbavených mandátů, prováděla vláda prostřednictvím okresních hejtmanů silný nátlak, aby byli zvoleni poslanci ochotní vstoupit do sněmu;
- 160: *Wahrzeichen* — zvláštní znamení; *Hugo Kapet* (vládl 987—996), zakladatel třetí francouzské dynastie; *kotorští bocchesové* — dalmatští obyvatelé boky Kotorské, kteří se tehdy vzbouřili proti rakouské byrokracii i armádě; *onen generál* — Eduard hrabě Clam-Gallas (1805—1891), rak. generál, byl poražen r. 1859 v Itálii u Magenty a r. 1866 v Čechách u Jičína (srov. vysv. k str. 76); *Schutz se svým ministerským přítelem* — podle zprávy Národních listů ze 17. října promenovali se ministr Herbst se židovským reportérem Schützem, „dva nejpevnější sloupy cislajtánské soustavy“, ruku v ruce po Příkopech a jinými ulicemi (srov. Spol. II, 550); *české noviny opět tyto dny vyhlásely co českou ctnost* — samy Národní listy 19. října v Denních zprávách: „Národ, jenž by nebyl tak holubičím jako my, ...byl by se odplatil za ohavné stoleté poněmčování... Ale národ náš, maje náhledy ne německé, ale křesťanské, těm, kteří mu dávali a dosud dávají kamenem, sám dává chlebem...“; *narovnání* — česko-německé, které měl sjednat v Praze ministr spravedlnosti dr. Herbst (viz vysv. k str. 60 a 63);
- 161: *Geibel* — Emanuel G., viz vysv. k str. 81; *Justinus Kerner* (1786 až 1862), něm. básník a lékař, obírající se zvířecím magnetismem; citované verše jsou z básně „Das Kalb“ (Telátko) ze sbírky *Lieder aus Natur und Leben* (Písňe z přírody a života): Ty tvore, narozený v tmavé stáji, dříve než si vůbec uvědomíš život, popadně tě řezník za uši a odtrhne od matčina prsu. Tvé velké oko, nevinné a jasné,....;
- 162: *okresní hejtmani* — jejich úřad zavedl Bachův absolutismus; *dynastie hessenská* — odvozovala svůj původ od Jiřího Pobožného, který r. 1567 podědil velkovévodství Hessy Darmstadt; *ve Francii se to lidské právo hýbe* — r. 1869 již od voleb, které vyzněly nepříznivě pro císařství, rostlo republikánské hnutí, takže v červnu došlo ke

- konstitučním opravám, 2. ledna 1870 bylo zřízeno parlamentární ministerstvo a 20. dubna vyhlášena nová ústava;
- 163: *Völkerahmung* — hnutí lidu; *huius* — tohoto (měsíce), tj. 1. listopadu; *Windischgrätz* — kníže Alfred W. (1787—1862) byl za vzbouření Vídně v r. 1849 vrchním velitelem všech mimoitalských vojsk; *Hans Sachs* (1494—1576), něm. básník samouk; *Doch ist unser Haus...* — Náš dům je přece hodně vratký; řítí se do záhuby, to povídá Hans Sachs; *Aristofanés* (mezi 450—380 před n. l.), karikuje ženy ve fraškách *Ženský sněm* (asi 390), *Lysistraté* a *Ženy o slavnosti Thesmoforií* (obě z r. 411);
- 164: „*nepatrné*“ *ztráty v Dalmácii* — viz vysv. k str. 160; *u Bronzelli* — narážka na bitvu v r. 1850, kdy spojené vojsko prusko-rakouské zajišťovalo reakční vládu v Hessensku; 8. listopadu při srážce předních hlídek ztratil podle tehdejších novinových zpráv pruský bubeník koně a několik rakouských jezdců bylo zraněno; *v Egyptě mají... kanál* — viz vysv. k str. 165; *máme novou železnou lávku* — míněn můstek na Žofín, Slovanský ostrov, kam se do té doby převáželo;
- 165: *Vesele vlají vlajky* — 17. listopadu 1869 byl otevřen Suezský průplav, jehož původcem je franc. inženýr a diplomat Ferdinand Lesseps (1805—1894); *khedive* — chediv, vládce, pán, od r. 1867 titul vladařů egyptských; *lidé, kteří za lidské jatky jmenují se „vévodami z Magenty“* — titul dostal franc. generál Mac Mahon za vítězství v bitvě u Magenty, kde na straně rakouské padlo přes 10 000 mužů a na straně francouzské na 4500;
- 166: „*Veškerá vonidla Arábie...*“ — tento citát i další jsou slova lady Macbeth v 1. scéně 5. jedn. Shakespearova dramatu; po všech vraždách, k nimž sama vyzývala manžela, aby se stal králem, je pronásledována výčitkami svědomí a zešílí; *v Dalmácii* — viz vysv. k str. 160; *manžel Lapenna* — Luigi L. (1825—1891), rak. právník a státník, v l. 1861—1870 člen rak. poslanecké sněmovny a zemský poslanec v Dalmácii; v obou sněmech vystupoval jako přívrženec italské strany dalmatských autonomistů proti zamýšlenému spojení Dalmácie s Charvátskem; *Wagner* — viz vysv. k str. 168; *napnul zmužilost na pravý kolík* — Macbeth přirovnává v 5. jednání (na bojišti) sám sebe k medvědu, kterého „přivázali ke kůlu, aby se rval až do konce se psy“ (způsob při medvědích štvanicích); *připnul k němu ihned také...* — dal popravit několik Dalmatinců; *Dunsinan* — horský hrad ve Skotsku, v Shakespearově dramatu královské sídlo Macbethovo, dějiště 5. jednání;
- 167: *do Říma... svážejí biskupové... těla svá* — srov. vysv. k str. 205; *od doktora Chleboráda* — František Ladislav Ch. (1839—1911), advokát a národohospodář, pokusil se v těch letech organisovat české dělnictvo a polemisoval ve staročeském Pokroku s Národními listy, které odhalovaly jeho osobní zájmy;
- 168: *Pod horami a na nich* — Kotorský okres v Dalmácii byl vždy osvo-

bozen od služby vojenské a měl jen domácí národní obranu. Vídeňská vláda však nařídila v srpnu 1869 odvody a kotorský hejtman Franc je dal urychleně provádět. Když náměstek rakouské vlády rytíř Wagner se sídlem v Zadaru odmítl delegaci dalmatských důvěrníků a poslal Francovi vojenskou posilu, chopil se lid zbraně. Povstání se z boky Kotorské rozšířilo v podzimních měsících po celé Dalmácii a k jeho zdolání bylo posláno rakouské vojsko pod vrchním velením generála hraběte Gottfrieda Auersperga, které vypalovalo vesnice, vraždilo a loupilo. Povstalci (celkem asi 4000) se stáhli do hor a odtud působili vojsku (až 30.000!) velké ztráty. 19. listopadu přepadli hlavní stan s generálním štábem a ukořistili množství mezků s náklady potravin a střeliva. Za nastalých deštů bylo rakouské vojsko nuceno ustoupit k moři a zde chtělo čekat na jarní ofensivu. Jeho úplné fiasko přivedlo v prosinci vídeňskou vládu k vyjednávání s dalmatskými povstalci; *u Králové Hradce naproti Prusům* — v prusko-rakouské válce r. 1866 bylo rakouské vojsko vedené Benedekem u H. K. poraženo 3. července; *Carlos co vůdce ústavověrců* — kníže Karel Vilém Auersperg (1814—1890), ministerský předseda v l. 1867—1868, byl vůdcem přívrženců ústavy z r. 1861 (viz vysv. k str. 14); *Adolf co maršálek na Pětikostelí* — Vilém A. Auersperg (1821—1885), protivník českých buržoasních federalistů, byl v l. 1867—1870 předsedou českého sněmu; *román Das Verhängnis oder Die unglückliche Familie* — Boží dopuštění aneb Nešťastná rodina od něm. spisovatele mravokárně sentimentálních románů Augusta Heinricha Lafontaine (1758—1831);

- 169: *mauleslové* — mezci; *magarci* — osli; *mazgovi* — spr. mazge, mezci; *lamie* — původně v řeckých bájích ohyzdné ženy unášející děti (viz též vysv. k str. 154), později krásné kouzelnice lákající jinochy, aby jim vysály krev a pak je zahubily; *Hyperborejové* — Hyperboreové, mythický národ u starých Řeků, žijící daleko na severu, na ostrově blažených (Helixeia); *Anne* — Anna („âne“ znamená ve francouzštině „osel“); *Aurum de Arabia...* — Zlato z Arábie, kadidlo a myrhu ze Sáby nosila v církvi oslí ctnost;
- 170: *Bileamův (osel), který anděla viděl...* — oslice spatřila anděla poslaného Bohem, aby odvrátil Bileama od tažení s Moabskými proti Izraelitům; uhnula z cesty a potom pod Bileamem padla; když ji za to bil, promluvila lidským hlasem; *Dragalj* — pevnost v Dalmácii v severní části Kotorska, na hranicích Černé Hory; *Festina lente* — Pospíchej pomalu; *Blumauer* — Alois B. (1725—1789), rak. jezuita, humoristický spisovatel, citované verše jsou z jeho travestie Vergiliový Aeneidy, kterou vydal r. 1782 s názvem *Abenteuer des frommen Helden Aeneas* (Dobrodružství bohabojného reka Aenea); srov. Nerudův fejeton „Osel“, Studie I, 284—285; *armer Tropf!*... — chudáku! Ale budiž ti útěchou, že byly hodny pohrdání jen na hlavě jednoho krále; *pan Franz* — viz vysv. k str. 168; *deutsch-*

- meistři* — vybraný vídeňský pěší pluk; *furvezna* — vozatajstvo; *šarpije* — cupanina; v Praze dělaly dobročinné dámy cupaninu na obvazy raněným za války v r. 1866; *ziindnagl* — zápalník;
- 171: *Otec Radecký...* — Občanské ministerstvo mělo velmi těžkou pozici. Německo-liberální většina v poslanecké sněmovně mu působila stálé obtíže, mezi členy kabinetu vznikaly osobní spory pro postoj k různým otázkám, nejtěžším problémem byla otázka česká. Taafe, Potocki a Berger byli pro dorozumění s Čechy a pro všeobecnou revisi ústavy, většina (Giskra, Herbst, Plener, Hasner a Brestl) byli proti. Ministři menšiny podali demisi; *starý Radecký* — socha maršála tam stála od r. 1858 do r. 1918; *Max* — Emanuel M. (1810 až 1901), pražský sochař, autor pomníku Radeckého; *baron Koller* — generál Alexander K. (1813—1890), vojenský místodržitel pražský za auerspergovské persekuce;
- 172: *Säkerhets-Tändstickor* — značka švédských zápalek; *Posel z Prahy* — viz vysv. k str. 19; *Lenau* — Nikolaus L. (1802—1850), rak. romantický básník; *Pio Nono* — papež Pius IX., viz vysv. k str. 101 a 250; *ultimum* — poslední den měsíce;
- 173: *Giskra* — viz vysv. k str. 60;
- 174: *Novoroční* — Vládní krize, vyvolaná koncem roku 1869 rozporem mezi nacionalisty a umírněnými v otázce narovnání s Čechy, vyvolala perspektivu výměny Giskrova ministerstva (viz vysv. k str. 171) a byla zadostučiněním české politice. To mělo za následek zesílení útoků něm. liberálního tisku proti Čechům. Nacionalistická *Neue freie Presse* 24. prosince napsala, že česká záležitost je jen otázkou moci mezi dvěma národy a může být vyřešena pouze násilím. Naděje české buržoasie, upínající se k novému ministerstvu, však neměly dlouhého trvání, neboť k očekávanému propuštění Giskry nedošlo; *feldvébl českého divadla* — souvisí s hanlivými články *Neue freie Presse* o českém divadle, podle nichž české divadlo dospělo ke krizi, způsobené nedostatkem dobrých herců, dramatiků a obecnstva;
- 175: *Herbst* — viz vysv. k str. 60 a 63; *okresní hejtman Špulák* — působil jako politický náčelník při okresním úřadě v Pardubicích a zakázal r. 1867 českým delegacím, jdoucím vítat vlak vracející se s korunovačními klenoty z Vídně do Prahy, vstup na nádraží; *Ted už si to Napoleon ovšem odbývá krátce a pohodlně* — v trůnní řeči 1. ledna Napoleon po prvé od r. 1860, kdy byl zřízen ve Francii parlament, uznal jeho moc a připustil jeho účast ve vládě a spravování země; srov. též vysv. k str. 162; „*občan Ludvík*“ — L. Filip I. (1773 až 1850), nejstarší syn vévody Filipa Orleánského; sympatisoval v r. 1789 s revolucí a žil pak léta v cizině; r. 1830 po svržení Karla X. přijal od sněmovny korunu a byl proto zván „král občanský“; *ód* — domnělá emanační síla, pronikající celou přírodou a poznatelná jen zvláště citlivým osobám;
- 176: *až za Saturna* — bájilo se o něm, že byl svržen Diem, prchl z Řecka

- přes moře do Itálie a založil tam na Kapitolu osadu, kde lidé žili ve stálém míru, úplné rovnosti a volnosti; *směli... nosit klobouky* — klobouk byl odznakem svobodného občana; *dvanácti starcům dělá, jako by nohy myl* — velikonoční zvyk v katolické církvi, konaný na Zelený čtvrtek na paměť toho, že Ježíš před poslední večeří myl apoštolům nohy;
- 177: *evoe* — sláva (pův. radostný výkřik při dionysiích, slavnostech řeckého boha vína a radosti Dionysia); *socha opičku svou vyspávajícího siléna* — socha řeckého sochaře ze 4. stol. před n. l. Praxitela Odpočívající satyr; *pověstný rohatý Mojžíš* — socha sedícího Mojžíše od Michelangela Buonarrotiho (1475—1564); pojmenování „rohatý“ vzniklo mylným překladem hebrejského textu;
- 178: *o Mladátkách* — 28. prosince, podle katolického kalendáře v den zasvěcený památce nemluvňat povražděných Herodesem; *diakon* — jáhen, katolický duchovní nejnižšího svěcení; *poculum charitatis* — pohár milosrdenství;
- 179: *Chardin* — Jean Ch. (1643—1713), franc. cestovatel; *Mingrelci* — kavkazský národ; *slavnost Esterky* — židovský svátek, slavený na paměť Ester, ženy perského krále Achašvera, která spolu se svým strýcem Mardocheem zachránila Židy před hromadným vyvražděním, jež jim z uražené pýchy chystal přední dvořan královský Haman (srov. knihu Ester, kap. 3—7); *Lichtenberg* — viz vysv. k str. 112; *nepijem ani z německých „bot“ ani z německých „rohů“* — narážka na tvar nádob, z nichž pili němečtí buršové na pijáckých schůzkách (komersech); *Sinnestaumel, Tatendurst, Liebesrausch* — opojení smyslů, touha po velkých činech, milostné opojení; *dánský Kristián* — král K. IV. (1577—1648);
- 181: *suffrage universel* — všeobecné hlasovací právo; bylo zavedeno ve Francii r. 1851 za Napoleona III.; viz též vysv. k str. 237;
- 182: *paflagonská hlína* — z Paflagonie, velmi úrodné starověké krajiny v Malé Asii při břehu Černého moře; *peruzínská kožešina* — z italské provincie Perusie; *hněd Bismarckova* — pískově žlutá; *vltavsky zmúťenou, světle sřěbropěnnou* — parafráze Rukopisů; *svalená kolena* — vykloubená;
- 183: *madame Jeanne Marie de Gayette-Georgens* (nar. 1817), žena a spolupracovnice něm. pedagoga Daniela G., pracovnice v ženském hnutí a autorka spisů pro ženy;
- 184: *moloch* — (hebr.) pán, král; *Baal* — nejvyšší bůh starých Semitů, obyčejně personifikace slunce;
- 185: *ves ochranovská* — osada českobratrských emigrantů z Moravy, zal. r. 1722 v saském městečku Ochranově (Herrnhut); její obyvatelé byli známi příkladným životem podle křesťanských zásad; *Entreprise des pompes funèbres* — pohřební ústav; *galonovaný „büchspanner“* — přemovaný myslivec (mající na starosti nabíjení pušky při honu);

- 186: *Kotzebue* — August von K. (1761—1819), něm. dramatický spisovatel, autor četných sentimentálních her; *feuille morte* — suchý, zvadlý list, též barevný odstín; *paní Maintenonová* — Françoise d'Aubigné de Maintenon (1635—1719), vychovatelka u královského dvora, později tajná choť Ludvíka XIV., přísná moralistka;
- 187: *recte za doby rafinerie* — správně za doby vyumělkovanosti; *byssus* — jemná tkanina, lasturové hedvábí; *turkus* — tyrkys;
- 189: *O tom prvním českém adamantu* — Ve schůzi přírodnického sboru Českého musea 14. ledna 1870 podal Vojtěch Šafařík (1829—1902), geolog, mineralog a pozdější profesor chemie a astronomie na pražské universitě, zprávu o nálezu prvního českého diamantu na podzim r. 1869 u Dlažkovic na pozemcích hraběte Schönborna. Tím byly vyvráceny pochybovačné a výsměšné články o pravosti „prvního českého diamantu“, otiskované v německých listech; *Was ich mir dafor kofe!* — Co si za to koupím; *Neue freie Presse* — přední vídeňský deník, jeden z mluvčích německých buržoasních liberálů; *in moribus* — ve způsobech; *ochlokracie* — vláda luzy;
- 190: *Koubek* — Jan Pravoslav K. (1805—1854), obrozenský básník, profesor české řeči a literatury na pražské universitě, Nerudův učitel; *Hamerling* — viz vysv. k str. 28; *Krejčí* — Jan K. (1825—1887), přírodovědec, geolog a mineralog, profesor na polytechnice a později na české universitě; *potomek dlažkovický, ... radnický* — v Dlažkovicích, obci v severních Čechách, bylo naleziště granátů, v Radnicích u Plzně se dobývalo kamenné uhlí;
- 191: *Auffenberg* — Josef A. (1798—1857), něm. dramatický básník; *Jókai*—Moric J. (1825—1904), přední maď. prozaik a publicista, poslanec a žurnalista vládní liberální strany, napsal m.j. román *Černé démanty*; *jako by byla sáhla do dispozičního fondu* — v adresní debatě 22. ledna se Beust bránil proti obvinění, že svou smířovací politikou způsobil vystoupení Auerspergovo a financoval opoziční tisk z dispozičního fondu; *Markétka* — hlavní postava Goethovy dramatické básně *Faust* a Gounodovy opery *Faust* a *Markétka*; zde narážka na tzv. šperkovou árii; *Paleček-Mefisto* — Josef P. (1842 až 1913), přední basista; působil v Prozatímním divadle do r. 1874; *loretánská panenka Maria* — v kapli kostela loretánského je černá Panna Maria;
- 192: *partiscetl* — úmrtní oznámení (z něm. Partezettel); *tanečnice Pepita* — Pepita de Oliva (nar. 1830), populární španělská tanečnice, hostující v padesátých letech na evropských scénách; *z doby poslední francouzské republiky* — míněna druhá republika v l. 1848—1852; *emitovaný* — vydaný; *švýcké kantonální* — patřící švýcarskému kantonu Schwyz;
- 193: *un real* — stará španělská mince; *dos reales* — (špan.) dva reály; *španělská královna Isabela* — viz vysv. k str. 90;
- 194: *Der Briefmarkenanzeiger...* — Katalog poštovních známek. Bez-

- platný časopis pro filatelisty; *artistický* — umělecký; *Le Timbrophile...* — Filatelista (vychází měsíčně); *The Philatelist...* — Filatelista. Ilustrovaný časopis pro filatelisty; *Preislisten...* — Ceníky, Filatelista. Orgán pro všeobecné zájmy filatelie; *oblong* — obdélníkový formát známky; *protisk* — tisk slabě protlačený na rubu papíru;
- 196: *säkerhetständstickor* — viz vysv. k str. 172; *verständnissinnig* — pronikavě, hloubavě; *za některá tvá nedělní kázání* — srov. str. 181 až 188;
- 197: *fejeton i o poštovních markách* — srov. str. 192—195; *irská fenianka* — feniané byli krajní frakce irské národní strany, snažící se násilně odloučit Irsko od Anglie; *svalina* — nádor; *Vogt* — Karl V. (1817 až 1895), švýcarský přírodovědec, průkopník darwinismu; podle velikosti lebeční dutiny posuzoval velikost duševního nadání člověka i národa a podnikal tehdy řadu veřejných přednášek po německých městech (srov. fejeton „České mozkovice“ I, NL 20. února 1870);
- 198: *svalené vlasy* — nahrnuté, shrnuté; *pražská obecní stráž* — srov. str. 145; *Ofelie, Markétka, Laura* — milenka Shakespearova Hamleta, Goethova Fausta a italského básníka Petrarkey; *žíhon* — vlasová podložka; *Offenbachovy operety* — hlavně Orfeus v podsvětí;
- 199: *Firdusi* (okolo 940—1020), klasik perské literatury a jeden z největších epiků světových;
- 200: *Vogt* — viz vysv. k str. 197; *Journal amusant* — Zábavný deník, pařížský módní časopis; *la laideur de sa mère* — ošklivost jeho matky; *Mirabeau* — Gabriel Honoré de Riquetti hrabě M. (1749—1791), franc. politik; byl zjizvený neštovicemi;
- 201: *Rabelais* — byl prý velmi ošklivý; *Ezop* — byl hrbatý; *Pečírkuův živočichopis* — Vypsání živočichův pro školy (1850, 1862) od Josefa Pečírky (1818—1870), spisovatele, lékaře a profesora přírodopisu; *Justin Kerner* — viz vysv. k str. 161; *den treuen Freund...* — věrného přítele máš, člověče, ve svém volovi a ve své krávě;
- 202: *Laboulaye, otec Princ-pudlíka* — Edouard René de L. (1811—1883), franc. politik a spisovatel, napsal r. 1868 knížku proti císařství *Le prince Caniche*; *ministr Giskra byl... očkován z nějakého federalisty* — Giskra (viz vysv. k str. 60) byl horlivým centralistou a germanisátorem; *Banhans* — Anton B. (1825—1902), od r. 1867 zemský a říšský poslanec, v r. 1870 ministr orby; *Kuh* — viz vysv. k str. 81; *kanovník Štulc* — viz vysv. k str. 147; *Pivoda* — František P. (1834 až 1898), hudební pedagog, konservativní odpůrce Bedřicha Smetany; byl hudebním referentem staročeského orgánu *Pokrok*; *časopisy P. a P.* — *Pokrok* a německý list J. S. Skrejšovského *Politik*; týká se Pivodovy polemiky se Smetanou, vyvolané nepodepsaným referátem v *Pokroku* z 22. února 1870, na který Smetana reagoval v *Národních listech* č. 56 z 26. února 1870 a pak dále Pivoda 3. března v hovorně *Pokroku*;

- 203: *Blanka* — fantasticko-komická opera ve čtyřech jednáních od Karla Šebora (1843—1903) na slova Eduarda Rüffera; po prvé 8. března 1870 na Královském zemském divadle v Praze;
- 204: *Liščí neděle* — první neděle postní; *roušavý* — napilý vlhkostí, řásnatý;
- 205: *kindersymfonie* — dětská symfonie; *tvrdí neomylnost jednoho člověka* — od 8. prosince 1869 do 20. října 1870 zasedal v Římě Vatikánský koncil svolaný papežem Piem IX. (srov. vysv. k str. 250) k projednání dogmatu o papežově neomylnosti; přes velký odpor kněžské oposice byl jím papež prohlášen neomylným; *Aj tedy...* — viz Básně I, 503, báseň „Ke koncílu“;
- 209: *flâneur* — povaleč; *Lenormandka* — Marie Anna Adélaide L. (1772 až 1843), proslulá hadačka a vykladačka karet; m. j. předpověděla Robespierrovi smrt na popravišti a pád Napoleonův; *Saint Germain* (zemřel 1784), hrabě, dobrodruh, důvěrník markýzy Pompadour a Ludvíka XV.; prohlašoval o sobě, že zná elixír života a žije již několik tisíciletí, aniž stárne; *Bartoloměj Holzhauser* (1613—1658), děkan a farář v Bingeně na Rýně; *Heřman z Lehninu* — mnich, domnělý autor tzv. proroctví Lehninského o vyhynutí rodu hohenzollernského a obnovení jednoty v Německu a církvi z r. 1693; *neomylnost* — viz vysv. k str. 205; „kteříž říkají vidoucím...“ — podle Proroctví Izaiášova 30, 10; *nynější válka* — viz vysv. k str. 217 a 232;
- 210: *květina bílá, lilie* — znak Bourbonů; jediným mužským potomkem královské větve bourbonské byl hrabě Chambord (1820—1883); *kvůli doktoru Schmeykalovi* — při adresní debatě 12. září 1870 vystoupil ve sněmovně proti adrese českých poslanců vůdce českých Němců JUDr. Franz Sch. (1826—1894), hlava německého Kasina, a litoval, že se v r. 1866 rozrušil svazek mezi Německem a Rakouskem;
- 211: *nějaký voly naplněný balón* — narážka na pruskou snahu donutit Paříž vyhladověním ke kapitulaci (srov. vysv. k str. 217) a náhle vzrůstající sympatie Uherska vůči Francii, pramenící ze strachu před vítězstvím Pruska a jeho mocí; *Auerbachův sklep* — viz vysv. k str. 59; „*jesti jedna velká hlava*“ — z 2. básně 1. oddílu Moudrosti otcovské (srov. vysv. k str. 252);
- 212: *Naseweisheit* — všetečnost; *Haug* — Johann Christoph Friedrich H. (1761—1829), pseud. Hophthalmos, něm. básník, píšící většinou žertovně o lidských nedostacích; *Tony Johannot* (1803—1852), ryjec a malíř ze známé umělecké rodiny; *Karel Zelinka* — viz vysv. k str. 70;
- 213: *smířit český sněm s francouzskou republikou... český národ s Prušáky* — při adresní debatě 14. září 1870 Rieger ve sněmovně dokazoval, že centralismus zahubil Francii a naopak federalismus dopomohl Německu k vítězství; 1. října t. r. pak Pokrok napsal, že se Pruska není proč obávat, neboť Čechům nemá co vzít a mohou pod ním jen zís-

- kat, a že národy nedělá gramatika, nýbrž samospráva; Národní listy obvinily proto Pokrok z prusofilství; *ausgleichsmacher* — vyrovnatel;
- 214: *Náděje na zábavu...* — Snaha vládních kruhů (ministerstva Potockého) řešit vnitřní situaci Rakouska dohodou s Čechy narazila na odpor německých buržoasních nacionalistů. V Praze vydal německý volební výbor svolání k volbám do zastupitelstva pražské obce 28. listopadu 1870, které bylo prací pražské německé liberální strany (tzv. strany Kasina, srov. vysv. k str. 227), usilující o ovládnutí obecního zastupitelstva, a současně zesílily v říšské radě protičeské výpady. Podle NL ze 17. listopadu veškerí řečníci v adresní debatě panské sněmovny mířili proti Čechům i federalismu a útočili na české státní právo. (Hrabě Auersperg se na příklad vysmíval „strážidlu koruny svatého Václava, vytaženému z kabinetu starožitností“.) *Bhartrihari, filosof indický* — básník ze 7. stol. n. l.; psal rázovité průpovědi o lásce a životní moudrosti;
- 215: *Mitbürger!* — Spoluobčané!; *dr. Schütz* — MUDr. Jakob Sch., universitní docent; *Garabella* — Rudolf G., majitel domu na Hradčanech; „*seine wirtschaftliche und sittliche Freiheit*“ — „svou hospodářskou a mravní svobodu“ (citát z něm. svolání); *dr. Vaňka* — Wenzel Wanka von Rodlow (1798—1882), neblaze proslulý starosta Prahy v padesátých letech; *vedli oni dráhu z Liberce dvanáct mil od Prahy* — stavba liberecké dráhy měla Prahu odříznout od světového obchodu; *Palacký* — byl stejně jako Sladkovský členem volebního komitétu strany Pokroku (strany českých federalistů); *Dittrich* — Josef D., lékárník a majetník domu čp. 219 na Malé Straně, byl kandidován stranou Pokroku do 1. sboru za Malou Stranu; *Huleš* — Josef H., kupec a majitel domu, byl ve volebním komitétu strany Pokroku a stal se náměstkem starosty; „*wirtschaftliches und sittliches Gedeihen*“ — „hospodářský a mravní prospěch“ (citát z svolání); *židovská škola* — pražští němečtí politikové chtěli prosadit, aby město vydržovalo náboženskou židovskou školu;
- 216: *poslední volby do říšské rady* — na jaře r. 1867, při kterých česká strana propadla; 13. dubna 1867 pak čeští poslanci protestovali proti složení sněmu a rozhodli se jej neobesílat; *jako Simson v klín Delily* — národní rek izraelské pověsti Samson prozradil Dalile, ženě z nepřátelského tábora, že zdrojem jeho síly jsou dlouhé, husté vlasy; její lstí byl ostříhán a pak zajat, oslepen a později zabit; *Není tam jediného padlého ministra... vznešeného knížete* — souvisí s útoky bývalého ministra Herbsta (viz vysv. k str. 60 a 63) a knížete Auersperga (viz vysv. k str. 60 a 168), Lichtenfelse i jiných příslušníků německonacionálního tábora proti ministerstvu Potockého ve sněmovně poslanců; *půjdem... zase na Žofín* — konala se tam koncertní zábava pořádaná řemeslnickou besedou ve prospěch vánoční nadílky řemeslnickým učňům;

- 217: *Myši* — 18. srpna prohrál franc. generál Bazaine bitvu s Prusy u Met; tím byla celá francouzská rýnská armáda 130 tisíc mužů obklíčena. 1. září u Sedanu byla poražena sedmačtyřicetitisícová armáda vedená Mac Mahonem a od 16. září byla pak obléhána Paříž. Obyvatelé Paříže, třebaže jim hrozilo vyhladovění, vzdorovali nepříteli celých pět měsíců (viz dále vysv. k str. 232); *Když jsem se... potloukal... kolem rozlehlého Palais Royal* — Neruda byl v Paříži r. 1863 (*Palais Royal* — jedna z historicky nejvýznačnějších budov, s rozsáhlými zahradami a kolonádami);
- 218: *Saturn nesmírně rád sežírá vlastní svá mládata* — viz vysv. k str. 109; *Aelianus* — snad A. Claudius (z 3. stol.), autor mnoha knih o zvířatech; *dva Napoleoni padli* — císařové Napoleon Bonaparte (1769—1821) a jeho synovec Napoleon III. (1807—1873) po prohrané válce s Pruskem; *Las Cases* — Emmanuel Augustin Dieudonné (1766—1842), komorník a přítel Napoleonův, provázal Napoleona i se svým synem do vyhnanství; po Napoleonově smrti vydal v Paříži v l. 1823—1824 osmivazkový tendenční spis Paměti (Memorial de St.- Helène); *Albertus Magnus* — A. Veliký (vl. A. hrabě z Bollstädtu, 1193—1280), theolog, scholastický filosof, přírodovědec, polyhistor, zvaný proto též Doctor universalis; *kronikář Hájek vypravuje* — Hájek z Libočan v Kronice české; *už za Otakara I. překážely* — narážka na německou kolonizaci; *u Goethe je potkan ve službě Mefista* — ve scéně Studovna vyzývá Mefisto jako pán štěnic, myší, potkanů, žab, much a vši krysy, aby ohlodaly znamení muřích noh na prahu Faustova pokoje, které mu brání v odchodu a znemožňují získat plnou moc nad Faustem;
- 219: *po upálení Jidáše* — velikonoční zvyk na venkově (*jidáš* — opálené dřevo posvěcené na Bílou sobotu); *Virgil Grohmann* — Joseph V. G. (1831—1919), klasický filolog a orientalista, napsal spis o staroindickém léčení; *arický* — árský či arijský, indoevropský; *Rudra* — védský bůh bouří a léků; *Freia* — germánská bohyně lásky a plodnosti; *Smintheus* — přízvisko Apollonovo, zobrazovaného často s myší v ruce nebo pod nohou; v jeho kultu měla myš symbol věštecký a byla proto chována v Apollonově chrámu; *Teukrové* — Trojané, obyvatelé Tróje; *Krina* — Krišna, Kršna (tj. černý), nejpopulárnější božstvo indické; *Chrisa* — Krissa, řecké město blízko Delf; *jeden proti druhému intrikuje...* — původně následovala ještě věta: „Viz v Tagesbote článek Herbstův proti Giskrovi.“ (srov. str. 410), kterou Neruda narážel na článek „Dr. Karl Giskra †“ od anonymního vídeňského dopisovatele z 28. prosince 1870. Politik a Prager Abendblatt označily tehdy za autora ironisujícího a posměšného článku Herbstu a Tagesbote se to snažil vyvrátit;
- 220: *historie o mohučském biskupu Hattovi* — Hatta, od r. 968 arcibiskup mohučský, byl podle pověsti sněden od myší pro nelidskost a krutost k chudým;

- 221: *oprýsk* — zde zbytky;
- 223: *šprüchle* — průpovídky; *Ifigenie... utekla od taurských břehů* — Ifigenie, dcera Agamemnona a Klytaimnistry, měla být obětována bohyni Artemidě, byla jí však zachráněna a v mraku přenesena do Taurie, odkud uprchla s bratrem Orestem a bratrancem Pyladem; *očekával od rakouských státníků něco nového* — premiér Potocký vypsal nové volby do zemského sněmu, v nichž Češi nabyli většiny; císař František Josef prohlásil 28. září 1870, že se dá korunovat v Praze, rozšíří pravomoc zemského sněmu a obnoví stará práva Království českého; *Patti* — Adelina P. (1843—1919), italská koloraturní zpěvačka; hostovala v té době v Praze;
- 225: *hrabě Clam-Martinic... odevzdal... svou visitku* — narážka se týká III. části fejetonů „Ze zápisků rakouského špicla“, otiskovaných v Pokroku od 3. ledna 1871; policejní konfident zv. Lobes, který své zápisky redakci prodal, tu 5. ledna vypráví, jak byl sledován i hrabě C.-M. (viz vysv. k str. 133) a jak vypadalo hlášení o jednom jeho pobytu v Praze;
- 226: *ve Francii... přelili mnoho olova* — srov. vysv. k str. 217; *Malé staroměstské náměstí* — dnešní Malé náměstí; *Lieder der Heimat...* — Písň domoviny. Kytice z německo-české básnické zahrady; *Kalina* — Josef Jaroslav K. (1816—1847), předčasně zemřelý nadaný básník, zabývající se též horlivě klasickou a slovanskou filologií; *Kloučkova* — Kateřina Klouczech (1833—1858), něm. básnička; její básně byly vydány r. 1859; *Král* — Josef Mirovít K. (1789—1841), katolický kněz a vlastenecký spisovatel z družiny Josefa Liboslava Zieglera, skládal žertovné, satirické i vážné verše, povídky a poučné články; *David Kuh* — viz vysv. k str. 81; *reitknecht* — harcovník; *reimknecht* — veršotepec; *Des Menschen Geist...* — Lidský duch je chameleon; *Widmung* — věnování;
- 227: *Ich wär ungern...* — Nerad bych byl koněm tam, kde oslové dostávají lepší žrádlo; *filosof Rückert* — Friedrich R. (1788—1866), něm. básník, orientalista a novinář; *Kasino* — středisko pražské německé buržoasní společnosti v Jungmannově, býv. Široké ulici;
- 228: *Ora et labora!* — Modli se a pracuj!; *nejslavnějším bojovníkem za lidskost a svobodu* — narážka na Velkou francouzskou revoluci, skrývající v sobě i sympatie vůči obětavě bojujícímu francouzskému lidu ve válce prusko-francouzské; *národ ten nyní klesá* — srov. vysv. k str. 217; *Giči Manitó* — nejvyšší indiánský bůh;
- 229: *Klopstock* — viz vysv. k str. 8; *a když uzříte dcery Silo jíti k tančování...* — podle knihy Soudců 21, 21 (*Silo* — osada v Judeji, staré sídlo archy Hospodinovy a za Jošuy středisko Židů); *Mara, sestra Mojžíšova, vzala buben a tančila* — spr. „Maria prorokyně, sestra Aronova“, Mojžíšova bratra a proroka, když Mojžíš převáděl Izraelské přes Rudé moře (2. kniha Mojžíšova 15, 20); *Jeftovna křepčila svému otci vstříc* — viz vysv. k str. 137; *Hérodiás tančila tak krásně* —

o narozeninách králových dcera Herodiadina Salome okouzila svým tancem krále a na matčinu radu si vyžádala jako odměnu hlavu Jana Křtitele, vězněného králem Herodesem Antippou za to, že mu vytýkal veřejně poměr s ženou jeho bratra Filippa Herodiadou (Matouš 14, 6); „*poskakoval ze vsí síly před hospodinem*“ — při přenášení archy Hospodinovy do Davidova města (2. kniha Samuelova 6, 14); *obětovali jako král David „vola a skopce“* — tamtéž 6, 13; *trouble* — zmatek, rozruch;

- 231: *nazvav ho kdysi „největším humoristou devatenáctého století“* — ve fejetonu Římské elegie (NL 24. července 1870); „*vladař duší*“ — italská poslanecká sněmovna schválila tehdy článek 3 návrhu zákona o zárukách udělovaných papeži; podle něho příslušela papeži veškerá pocta jako svrchovanému panovníku; *skoro pánbůh sám* — srov. vysv. k str. 205;
- 232: *obolus* — drobná starořecká mince, dávaná do úst mrtvým jakožto převoznému mythologickému Cháronovi; *Ecclesia perversa tenet faciem diaboli* — slovní hříčka: Z druhé strany má církev podobu ďábla nebo Zvrácená církev má podobu ďábla; *v delegacích* — před poslaneckou sněmovnou (tj. delegáty zemských sněmů); *mitrailleusa* — viz vysv. k str. 20; „*mi-carême*“ — karnevalový průvod; „*boeuf viellé*“ — „masopustní vůl“, viz str. 136; *novopečený císař všech Němců* — 4. února 1871 vydala pařížská vláda svolání k francouzskému národu, že po pěti měsících obležení (srov. vysv. k str. 217) uzavírá příměří a obětuje Paříž, aby zachránila Francii; předtím 18. ledna bylo ve Versailles prohlášeno německé císařství; císařem se stal pruský král Bedřich Ludvík (1797—1888), zvaný pak Vilém I.; *makadam* — viz vysv. k str. 126;
- 233: *Je to nyní rámus ve Vídni* — v nově jmenovaném Hohenwartově úřednickém ministerstvu, které vystřídalo kabinet Potockého a jako program si vytklo vyrovnání s opozicí na půdě ústavy, byl ministrem spravedlnosti dr. Karel Habětínek (1830—1915), právník a profesor práv na pražské a vídeňské universitě, a ministrem kultu a vyučování dosavadní ministerský rada Josef Jireček (1825—1888), literární historik, právník, filolog, žurnalista a politik; jmenování dvou Čechů ministry se setkalo s prudkou odezvou ve vídeňském tisku; zvláště Neue freie Presse se vysmívala českým jménům obou ministrů a urážlivými vtipy komentovala jejich jmenování; *Alserov* — Alserstadt, vnitřní čtvrť Vídně; *Nationalbank bezahlt dem Überbringer* — Národní banka zaplatí doručiteli;
- 234: *Sejček* — viz vysv. k str. 82; *byl korunován na básníka* — 8. dubna 1341 v Římě na Kapitolu z podnětu pařížské university a římského senátu; *Šamberk* — František Ferdinand Š. (1839—1904), herec a dramatický spisovatel; *divadlo Národní...* — jeho stavba byla brzděna hlavně pomalou dodávkou kamene;
- 235: *Frankovský* — Josef F. (1840—1901), přední komik; *Bandité* —

- komická zpěvohra ve třech jednáních od Jacquese Offenbacha na text Meilhaca a Halévyho; po prvé v aréně na hradbách 30. června 1870 v překladu Emanuela Züngla a režii Kolára ml.; *krógn* — límec; *Živnostenská banka pro Čechy, Moravu a ů. S.* — narážka na podnikatele Jana Stanislava Skrejšovského (viz vysv. k str. 62); *čeští „mistviehrové“ a jenerál Pulz* — v zaslánu Národním listům 29. března 1871 si nymburští občané stěžovali na svob. pána Ludvíka Pulze, c. k. generálmajora a brigádního velitele 9. divise v Praze, že jim nadával „verfluchte böhmische Mistvieher“ (zatracená česká hovada), když mu pro jeho dřívější spílání Čechům odepřeli poskytnout povoz; *jidáše... spálili* — viz vysv. k str. 219; *Bůh žehnej* — viz Básně II, Kniha epigramů, báseň Chuť, str. 272;
- 236: *dušičky, všechněch svatých kosti* — pečivo v podobě housek, pečené o Dušičky, a v podobě křížem přeložených hnátů, oblíbené zejména na venkově;
- 237: *vstává z mrtvých... české divadlo* — uvedena premiéra Vlasty od Václava Vlčka se Sklenářovou-Malou; zemský výbor 4. dubna poukázal ředitelství k výplatě subvenci za prošlé tři měsíce; *české polemiky* — polemiky mezi Národními listy a Skrejšovského časopisy Pokrok a Politik, které nařkly Sladkovského, že získával podpisy na kandidátní listinu k volbě bursovního komitétu nečestným způsobem, zatlačila do pozadí polemika o původu tzv. „Důvěrných dopisů z Prahy“ (Intime Briefe aus Prag), otiskovaných od 23. září 1870 ve vídeňském listu Montagsrevue, rozvířená na jaře 1871 uveřejněním Skrejšovského článků „Literární jidášové čeští“ v Pokroku. Neruda tu zesměšňuje článek Pokroku ze 7. dubna 1871, obvinivší nakladatelství Ferdinanda Dattla a Eduarda Grégra z kolportování Montagsrevue, neboť na zapůjčeném exempláři listu prý byly poznámky a korektury psané některým členem redakce Národních listů. Viz též dále str. 243; *věčně stejné ve své kráse...* — parodie vstupních veršů Hálkova Alfréda; *deklaranti* — poslanci, kteří podepsali Osvědčení poslanců českých z 22. srpna 1868, žádající úplnou rovnoprávnost češtiny s němčinou a všeobecné hlasovací právo a obsahující důvody, proč se čeští poslanci nemohou účastnit sněmu; *Klimeš* — Josef K., starosta chrudimský; *Roth* — JUDr. Karel R., advokát, člen chrudimského obecního představenstva; *vedle levice herbsto-hasnerovské* — Herbst (viz vysv. k str. 60 a 63) a Hasner (viz vysv. k str. 60) seděli jako něm. burž. liberálové na levé straně parlamentu; *budoucí bursa pražská* — byla otevřena 15. dubna 1871 v 1. patře Kaskelinova domu čp. 37 na Příkopech vedle Francouzské kavárny; *Neffovy juchty* — závod Jana Neffa s uměleckými výrobky (viz vysv. k str. 104); *kněhkupectví Dattlovo* — na rohu Národní, býv. Ferdinandovy třídy, a Perlové ulice, čp. 365-43; *doktor Kalousek, člen redakce Pokroku* — Josef K. (1838—1915), historik, pracoval po ukončení studií v redakci Pokroku v l. 1868—1872;

- 238: *Ein reicher Kranz...* — bohatý věnec krásných dam;
- 239: *vázán jako lipská kniha* — Lipsko s četnými velkými nakladatelstvími knih i not, rozsáhlými knihařskými závody a tiskárnami proslulo jako největší knihkupecké město světa; *nejmilejší... přítel, bytem v Jindřišské ulici* — J. S. Skrejšovský, srov. též vysv. k str. 62 a 242;
- 240: *Jsme už dva...* — Podkladem narážky je dopis otištěný ve veřejné hovorně Posla z Prahy 27. dubna 1871, v němž se autor nadšeně stavěl za zásady vyslovené v článku Posla z Prahy 23. dubna, vyzývajícím k odběru přílohy Národní hospodář; redaktor Václav Bělák-Šimáček tu propagoval kapitalistické podnikání, zaměřené především prakticky. Také pisatel dopisu se projevil jako zastánce kapitalismu: síla národa a jeho vážnost spočívá podle něho v zámožnosti jeho jednotlivých příslušníků. — Šimáček v té době napsal také — stejně jako jiní jmenovaní v aféře s Montagsrevue (viz vysv. k str. 237) — četná vysvětlující zaslána, jimiž reagoval na jeden „důvěrný dopis“, zmiňující se o domnělé soukromé rozmluvě Riegrově s ředitelem Bilkou o kauci čtyř tisíc, zapůjčených Bilkou Šimáčkovi r. 1865, když rozšiřoval Posla z Prahy; *Arimatejský spolek* — spolek k pohřbívání chudých; „*žebráci*“ — geusové, název účastníků nizozemského národního hnutí proti španělské nadvládě v 2. pol. 16. stol.;
- 241: *Lindau* — Paul L. (1839—1919), něm. žurnalista a spisovatel; *J. S. Skrejšovský* — viz vysv. k str. 62 a 242; *zakladatel Rothschildova domu* — Mayer Amschel R. (1743—1812); *trabant* — průvodce; „*Nandej peněz do svého měšce!*“ — několikrát opakovaná slova v 8. výstupu 1. jednání Shakespearova Othella, jimiž Othellův proradný sluha Jago přemlouvá benátského šlechtice Roderiga ke společné pomstě na Othellovi; *Napoleon III.* — viz vysv. k str. 218; *Politik* — viz vysv. k str. 202;
- 242: *Vaterland* — viz vysv. k str. 142; *lokaje z Jindřišské ulice* — v r. 1869 tu Skrejšovský koupil dům č. 7 a zřídil v něm tiskárnu Politik; *sieblouvský malér* — Mefisto způsobí, že studentu Sieblovi, milujícímu Markétu, zvadne v ruce každá květina;
- 243: *Upřímné nabídnutí k sňatku* — 21. května 1871 v článku „Doklady stran konspirace českých literárních jidášů“ s mottem z Nerudovy arabesky Byl darebákem („Jeho německý sloh byl vbrzku vybroušen...“) obvinil Skrejšovský z přímého spojení s Montagsrevue (viz vysv. k str. 237) také Nerudu. Uvedl, že Nerudovou rukou psané depeše a listy přicházejí do redakce Montagsrevue, větším dílem se tam doslovně otiskují, a upozornil Nerudu, že V. K. Šembera nezachází s jeho rukopisy dosti opatrně. 22. května se Neruda bránil v Národních listech zaslánem a podal na Skrejšovského žalobu. Čestný soud později rozhodl o Nerudově nevině (viz Dopisy II a Spol. III); *Krakonoš* — jednoaktová opera od něm. hudebního skladatele Augusta Conradiho (1821—1873); *francouzská mystérie*

- z 15. století — mystérie o Jidášovi; *Flögel* — Karl Friedrich F. (1729—1788), něm. literární historik;
- 244: *Shakespeareův Kent* — postava vévody oddaného králi v tragédii Král Lear; *vloni jsem inšpicíroval svou t. č. usedlost u Jeruzaléma* — na cestě do Malé Asie (viz Obrazy z ciziny, str. 102); *údolí josafatské, gihonské...* — starozákonní názvy z okolí Jeruzaléma; *Aiša* — nejoblíbenější žena Mohamedova; *která ho ošidí* — podle árie Kecala v 2. jednání Prodané nevěsty; *prý se nám Čechům povede líp* — Slibované narovnání s Čechy se na základě císařova stanoviska — nepřijal Herbstovu adresu namířenou proti státoprávní oposici — stalo stálým thematem veškerého tisku; vyskytly se i zprávy, že zvláštním ministrem pro české záležitosti bude jmenován JUDr. Václav Bělský (1818—1878), deklarant, náměstek nejvyššího maršálka Království českého v l. 1870—1872. Zprávy podobného druhu měly vyvolat ve veřejnosti odpor proti ministerstvu Hohenwartovu; *zur Essenszeit...* — v čas jídla vyhnán z domu jako řezniční tovaryši v postě; *ještě mám jednoho přítele* — míněn Skrejšovský (viz vysv. k str. 242);
- 246: *Autentický ukazatel...* — Erben, tehdy ředitel archivu a jiných pomocných úřadů pražského magistrátu, jej sestavil z nařízení městské rady pražské, která se ve schůzi 8. října 1868 usnesla zavést pro lepší orientování nové číslování domů podle ulic;
- 247: *Heine čítal našeho Autentického ukazovatele* — narážka na báseň „Ztroskotán“ ze sbírky Kniha písní (po první r. 1827), oddíl Severní moře, cyklus druhý; *po vyrovnání* — viz vysv. k str. 244; *redakce tří velkých časopisů českých* — Národních listů, Pokroku a Politik; současně narážka na návrh Pokroku z 23. května 1871 na založení třetího politického českého listu v článku „Založme třetí list!“; *U „Kaina“... je židovská porážka* — v Břehové ul. čp. 286-16 v Praze I (nyní zbořeno) byly jatky, majetek Josefovského společenstva řeznického;
- 248: *reptyl* — plaz; *jednu z těch „petrolejových myšlének“* — narážka na obvinění Národních listů Pokrokem z 3. června 1871 z „petrolejnictví“ v názorech na pařížskou Komunu; *vhodný zas citát z „fejetonu Národních listů“* — nedělní fejeton v Pokroku 4. června 1871 „Také jedna, ačkoli méně politická faustiáda“ s mottem z Nerudova fejetonu „Proč bychom se neprali?“ (NL 21. května 1871) chtěl na výňatcích z Národních listů a Montagsrevue vedle sebe postavených dokázat souvislost mezi oběma listy, především Nerudovo autorství Intimních dopisů (srov. vysv. k str. 237 a 243), a současně byl reakcí na fejeton Národních listů z 3. června „Politická faustiáda“, upozorňující porovnáním několika citátů z Pokroku a Politik na rozpor obou staročeských orgánů v hodnocení událostí ve Francii (srov. Spol. III);
- 249: *Ted se nám... vztekají psi* — týká se zprávy, že vzteklý pes pokousal několik osob a na padesát psů; magistrát vydal pak příkaz, aby všichni nalezení psi, nebudou-li do čtyřadvaceti hodin

- po lékařské prohlídce vyzvednutí svými majiteli, byli utraceni;
- 250: *verthajmka* — nedobytná pokladna vyrobená firmou Wertheim; *hrabě Maffei... šťastný otec několika buclatých dogmat* — Pius IX. (1846—1878), pův. hrabě Jean Maria Mastai-Ferretti (nar. 1792), prohlásil např. r. 1854 článek víry o neposkvrněném početí Panny Marie; srov. též vysv. k str. 205; *Pio Decimo pan Patrucci... se cvičí v neomylnosti* — papež vydal bulu, již zprostil kardinály volby nového papeže po své smrti a ustanovil kardinála Patrucciho svým nástupcem;
- 251: *ve městě Bedřicha Velkého je... jásání...* — 16. června 1871 se konala v Berlíně velká „slavnost vítězného vjezdu vojska německého“ a odhalení pomníku Bedřicha Viléma III., otce Viléma I.; ke slavnosti se sjeli Němci z celé země a mnoho cizinců; u Braniborské brány bylo pruské vojsko vracející se z Francie uvítáno šedesáti germánskými pannami v bílých šatech; *korunní princ pruský* — Vilém Mikuláš Karel (1831—1888), pozdější císař Bedřich III., byl vrchním velitelem všech německých armád ve Francii; *uzavření míru ve Francii* — viz vysv. k str. 232;
- 252: *Poslání do Krakova* — poblíže Krakova, v klášteře premonstrátů ve Zwierzyńci, působil od r. 1847 nejprve jako správce, pak jako biskupský komisař a krakovský viceděkan básník Boleslav Jablonský (1813—1881), autor oblíbených básnických sbírek *Písně milosti* a *Moudrost otcovská*; *dvakrát, když je na příklad konfiskace* — v konfiskovaném čísle Národních listů z 8. prosince 1871, č. 337, měl Neruda fejeton „Noční schůze feudálně-klerikálního českého sněmu“ (viz Žerty, 65); *v Cařihradě cholera... „zuřila“...* — navazuje na zprávu NL 10. prosince 1871;
- 253: *firma Tippmann v Šlikově paláci* — na rohu Spálené ul. a Národní třídy, čp. 61—24; *v milém Rakousku... se topí samými „historickými pergameny“* — ministerstvo Auerspergovo vypracovalo novelu zákona o přímých volbách z nouze, podle níž nově zvolený poslanec, který se v zákonné lhůtě 14 dnů nedostaví do říšské rady, pozbývá mandátu a místo něho se povolá kandidát, který proti němu propadl; tím měla být potřena státoprávní oposice a znemožněn trpný odpor. — 26. listopadu pak byl jmenován místodržitelem Království českého a krátce nato i nejvyšším vojenským velitelem v Čechách svob. pán Koller (viz vysv. k str. 171), což český tisk charakterisoval jako opětné zavedení vojenské diktatury v Čechách; *Edvard Reményi* (1830—1898), maď. houslista, vynikající zvláště v interpretaci lidové hudby maďarské; *Slavík* — Josef S. (1806—1833), vynikající houslista, zv. český Paganini; po velikých úspěších ve Vídni v letech 1832 až 1833 zemřel v Pešti na tyf;
- 254: *Laub* — Ferdinand L. (1832—1875), houslový virtuos; *když už jsem nedostal z korunovace nic* — viz vysv. k str. 223;
- 255: *Před Štědrým večerem* — Fejeton je jakási bilance politické porážky

v předchozích měsících (podle sdělení některých německých liberálních listů se měla vláda postavit zcela na stanovisko prosincové ústavy a odmítnout jakékoliv ústupky) a výrazem protichůdných pocitů: radostí a nadějí po vítězství federalistů v přímých volbách do říšské rady 18. prosince 1871 i pochybností, bude-li toto vítězství co platné;

- 256: *chanuka* — slavnost posvěcení chrámu, osmidenní děkovná slavnost počínající 25. prosince, na paměť vítězství Makabejských, hrdinného rodu židovského, vedeného Judou zv. Makkabi (= kladi-vo), v povstání proti syrskému králi Antiochovi IV., které skončilo dočasnou obnovou židovského národního státu;
- 258: *Sir Francis Drake* (1545—1596), angl. admirál a cestovatel, jeden z tvůrců angl. námořní moci; *papež Řehoř XV.* (1554—1623), jezuita, papež od r. 1621, podporoval v třicetileté válce Ferdinanda II. a katolickou Ligu proti Čechům; *největší vtíp pod sluncem* — viz vysv. k str. 205; *statisíce vytáhly...* — viz vysv. k str. 217; „*Theatrum mundi*“ — divadlo světa;
- 259: *Après nous* — ...le déluge, Po nás ať přijde potopa, heslo markýzy de Pompadour;
- 260: *Svatobor* — podpůrný spolek českých spisovatelů, zal. r. 1862; měl také poskytovat básníkům a spisovatelům stipendia na cesty do ciziny; *prý jsme... získali... šlechtu českou* — vítězství federalistických velkostatkářů při prosincových přímých volbách do říšské rady bylo dosaženo za politické účasti knížete Karla Schwarzenberga a česká historická šlechta se svou dosud nebývalou politickou aktivitou snažila vzbudit dojem, že se hlásí k národnímu programu; český tisk po volbách přinesl jmenovité seznamy „Jak naše šlechta hlasovala“; *dal na Národní divadlo* — míněno ironicky, neboť šlechta nejevila o jeho stavbu zájem; *Clam-Martinič položil u policejní direkce petardu* — narážka na výbuch petardy před policejním ředitelstvím 11. června 1869 (srov. vysv. k str. 151), po němž následovalo hromadné zatýkání a stíhání a jenž byl později, v únoru 1870 při velkém procesu s tajným spolkem Blaníkem, označen jako atentát na policejní ředitelství; *viděl... jít Lva Thuna směrem k Židovskému Městu* — narážka na četné buršácké výtržnosti, při kterých byly kamenovány české školy a instituce. Známým provokátérem byl tehdy židovský porodník a chirurg Markus Teller (*Lev Thun* — viz vysv. k str. 73);
- 261: *Sociálně-politicko-nesmyslná mosaika* — Auerspergovo ministerstvo připravovalo návrh zákona na přísnější cenzuru českého tisku, umlčení české poroty a zákon o přímých volbách z nouze s propadlými kandidáty (srov. vysv. k str. 253), což mělo být projednáno na říšské radě 13. ledna 1872. — V téže době, kdy se všecken liberální tisk zabýval otázkou, jak nejučinněji potrestat českou opozici (Neue freie Presse např. navrhovala rozpustit zemský výbor a do-

sadit na jeho místo c. kr. komisaře), vyšla v Lipsku anonymní brožurka, demaskující vlastní smysl politiky německých buržoasních liberálů. Na osobě bývalého říšského kancléře hraběte Beusta, který v pěti letech zbohatl nekalými machinacemi (např. prozrazováním úředních tajemství zahraničněpolitických, využívaných pak s prospěchem při hře na burse), ukázal autor, jak ústava slouží jen k vykořisťování utlačených národů; *nestydatost v peněžitých požadavcích* — místopředseda Království českého a předseda zemské školní rady Koller (viz vysv. k str. 171) nařídil v té době zabavení jmění zemského; konfiskace zemských příjmů byla provedena k rukám německé ústavověrné zemské školní rady a zabavené zemské peníze dostaly výhradně německé okresy;

262: *velká úmrtnost* — vídeňskou bursu rozrušilo náhlé úmrtí dvorního rady Edvarda Warrense, známého publicisty a odvážného hráče na burse; *německý spisovatel Bauernfeld* — Eduard B. (1802—1890), úspěšný vídeňský dramatik a autor satirickopolitických epigramů, byl o svých sedmdesátých narozeninách 13. ledna 1872 vyznamenán řádem železné koruny a šlechtictvím; *Sabina při svém jubileu* — 28. prosince 1871 mu bylo šedesát let; policie zakázala jeho ctitelům (převážně z kruhů dělnických) uspořádat v předvečer jeho narozenin průvod s pochodněmi a lampiony k jeho obydlí i zastaveníčko; *stopa medicíny* — podle zprávy Pokroku z 27. prosince 1871;

263: *Nepůjdou-li do říšské rady...* — viz vysv. k str. 253; *zkonfiskovat federalistickým velkostatkářům všechny statky* — viz vysv. k str. 260;

264: *Rothschild mne už zase předešel* — nabídl se, že zaplatí za Francii Prusku zbývající část válečného dluhu, postoupí-li mu a jeho společníkům na třicet let monopol tabáku; *pořád ještě nemáme svou „tramvaj“* — k zavádění koňské dráhy došlo až v druhé polovině roku; *„a non lucendo“* — viz vysv. k str. 121; *Schramm* — ve Vídni se pátralo po vysloužilci Em. Schrammovi, který zpronevěřil 18 tisíc;

265: *„Žijete toliko z milosti Čechů!“* — tyrolský poslanec Greuter kritisoval v říšské radě 13. ledna 1872 přívržence ústavy; za podklad si vzal větu z trůnní řeči z 28. prosince 1871, ve které se litovalo, že jedna část obyvatelstva neobesílá říšskou radu (srov. vysv. k str. 73), a dovozoval, že němečtí liberálové tomu vlastně mají být vděční, neboť čeští deklaranti by mohli ve sněmovně odhlasovávat jen adresu nedůvěry ministerstvu; *trůnní řeč* — projev, kterým panovník nebo jeho zástupce zahajuje nebo uzavírá zasedání parlamentu; při zahájení švédského parlamentu král oznámil, že finance jsou tak uspořádány, že mohou být některé daně zmenšeny; *ministr fireček* — viz vysv. k str. 233; byl ministrem pouze do pádu Hohenwartovy vlády v listopadu 1871; očekávalo se od něho, že se zasadí o osamostatnění české university a její zrovnoprávnění s universitou německou; *„knihy přání“* — se zprávou o jejich zavedení přinesly Národní listy 17. a 18. ledna výzvu, aby se do nich zapisovaly všechny stíž-

- nosti na nešetření rovného práva češtiny a její hrubé urážení (německé nápisy, němečtí úředníci na dráze, německé jízdenky atp.); *Ľaneček III.* — cikán Václav J. mladší, ze známé cikánské zlodějské rodiny; *hravě překonav učence naše* — v řeči proti Greutrovi Herbst prohlásil, že Praha je město německé, Němci založené; Greuter mu odpověděl, že je české, i když má německé Kasino; *deutsche Ehrenjungfrau I. Klasse* — německá čestná panna I. stupně;
- 266: *Rousseauové milující ještě v šedinách* — Jean Jacques R. (1712—1778) se v šestapadesáti letech oženil s mladou dívkou Terezií de Vassemovou a měl s ní pět dětí; *Cartesius* — lat. forma jména franc. racionalistického filosofa, matematika a fyzika René Descartesa (1596 až 1650); *Entreprise...* — viz vysv. k str. 185;
- 267: *most Sirat* — podle mohamedánské víry musí po něm přejít každý mrtvý; je prý tenčí než vlas a ostřejší než břitva a dostane se přes něj do nebe jen člověk spravedlivý;
- 268: *fosses communes* — společné hroby; *Bhartrihari* — viz vysv. k str. 214;
- 269: „bleskosvody společenských bouří“ — srov. Hřbitovní kvítí, 5 (Básně I, 25);
- 270: *denn was das Feuer lebendig erfaßt...* — neboť co oheň živý pohltí, to ztratí obľudnost a zemskou tíži;
- 272: *českou Rudolfovu sbírku pod kladivo dala* — Rudolf II. nashromáždil na Hradě umělecké sbírky v ceně 17 mil. zl.; část sbírky, která značně utrpěla za třicetileté války, byla v r. 1782, když se z rozkazu Josefa II. vyklízel pro vojsko Hrad, převezena do Vídně a zbytek rozprodán v Praze za směšné ceny;
- 273: *zádušní úřad* — spravující veškeré movité i nemovité jmění každého kostela a farnosti; *ordinariát* — duchovní úřad s pravomocí diecésního biskupa;
- 276: *Moderní collegium logicum* — Pražské porotě bylo odňato právo soudit tiskové pře časopisů Národní listy, Pokrok, Posel z Prahy a bylo přeneseno na německé poroty v České Lípě, Litoměřicích a Liberci; současně byl vídeňskému parlamentu přednesen ministrem spravedlnosti dr. Glasrem návrh zákona o dočasném zrušení české poroty. Byl to jeden z Herbstových pokusů o umlčení českého tisku, který byl nežádoucím mluvčím oposice (srov. též vysv. k str. 261); *Tomíčková mluvnice, vydání čtvrté* — Česká mluvnice nově vzdělaná Jana Slavomíra Tomíčka (1806—1866); vyd. po prvé r. 1850; *Rankův slovník, vydání druhé* — Kapesní slovník novinářský od českého lexikografa Josefa Ranka (1833—1912), vyd. po prvé r. 1862; *Učení materialismu je nesmyslné...* — parafráze výroků vídeňského klerikála, nacionalisty Josepha Otmara von Rauschra (1797 až 1875), útočícího v pastýřském listě z posic reakce na liberalistické školské zákony; *vídenský „Haarmarkt“* — spr. Hoher Markt, střed nejstarší Vídně;

- 277: *Kde panuje „liberálnost“, nemůže být svoboda* — Neruda obrací zpátečnický výrok v narážku na Rakousko, kde byli u moci němečtí liberálové, buržoasní nacionalisté; *Bismarck... vyřízne jim jazyk* — stále bezohlednější postup Bismarckův proti Polákům po skončení války prusko-francouzské se projevil především v plánovitém poněmčování škol a úřadů; odstranil např. ministra vyučování Müllera, císařova oblíbence, za jehož působení se zastavil postup germanisace a ve volbách do sněmu zvítězili Poláci; *kanovník Würfel hlasoval... proti Čechům* — viz vysv. k str. 260; *blahoslavená Anežka prohlášena za svatou* — 3. února 1872 zahájil pražský kardinál Schwarzenberg tzv. kanonický proces o prohlášení dcery Přemysla Otakara I. Anežky (1205—1282) za svatou, což bylo uskutečněno až dekretem Pia IX. 3. března 1874; *zemřel zas jeden profesor Čech* — Jan Erazim Vocel (1803—1871); podle zprávy *Deutsche Zeitung* byla jeho stolička na pražské universitě proměněna na profesuru pro klasickou archeologii a za profesora povolán Němec Otto Berndorf; *Ich kann auch hotentotisch sprechen...* — Mohu i hotentotsky mluvit, jen když je moje srdce správně české; *kometa* — viz vysv. k str. 279; *články fundamentální* — souhrn zásad předložených Čechy r. 1871 císaři, upravujících poměr Českého království k ostatním zemím Rakouska-Uherska;
- 278: *spalování mrtvol* — viz „Pohřbívání v Praze“, str. 267; *giesshüblůvská voda* — Kysibelka (podle Giesshübel — Kysibel);
- 279: *Stran toho strachu před letošní kometou* — Ženevský hvězdář Plantamour objevil do té doby největší vlasatici, která podle jeho pozorování a výpočtů letěla nesmírnou rychlostí přímou čarou proti zemi a 12. srpna 1872 se s ní měla srazit; její přibližování se mělo projevat nesmírným horkem; *Beckovský* — František Jan B. (1658—1725), autor řady historických spisů, sepsal po vzoru Hájkovy kroniky dějiny české (I. díl — až do r. 1526 — vyšel r. 1700 jako Poselkyně starých příběhů českých, 2. díl zůstal v rukopise a byl vydán až v r. 1878);
- 280: *Turek zbrojí k válce* — k nové válce s Benátskem, která propukla v r. 1662; *král náš* — Ferdinand IV., korunovaný na českého krále r. 1646; *naši šli do říšské rady* — míněn vstup českých poslanců do říšské rady, jenž se později ukázal jako politický omyl; *David Kuh měl na českém sněmě první svou řeč* — od r. 1862 byl poslancem českého sněmu; *ztratil jsem v Rýně-Kolíně portmoné* — na cestě do Francie r. 1863; *Schmerling padl* — dvorské kruhy vídeňské totiž seznaly, že jeho tuhou centralisační soustavu nelze udržet vůči maďarské a slovanské opozici; *Belcredi nevěděl, co má dělat* — Richard hrabě B. (1803—1902), rak. právník a státník, od r. 1865 státní ministr a v l. 1865—1867 ministerský předseda v Předlitavsku, zklamal svou nerozhodností naděje federalistických neněmeckých národů; *Čechy odnesly válku Němců s Němci* — narážka na pruskou

- okupaci Čech (srov. Okupační arabesky, Spol. II, 95); rakousko-pruskou válku tak označil císař František Josef I.; *Beust* — viz vysv. k str. 14 a 50; *pro pět rozbitých německých oken byl prohlášen stav výminečný* — v německém Kasině a jezuitům u Sv. Ignáce byla 4. října 1868 rozbita okna; téhož dne žádal na Pankráci dvacetitísícový tábor lidu uskutečnění české korunovace a byl rozehrán vojskem; srov. vysv. k str. 99 a 144; *Giskra propadnuv s memorandem svým* — byl autorem memoranda ministerské většiny ve vládě Taaffově, předloženého v prosinci císaři; hájil v něm radikální politický postup proti neněmeckým národům; srov. vysv. k str. 171 a 174; *Banhans* — viz vysv. k str. 202; *fireček zařídí českou universitu* — viz vysv. k str. 233;
- 281: *s harfou v ruce a s vavřínem kolem čela* — jako Nero při devítidenním požáru Říma r. 64; *založím banku* — jako např. Skrejšovský (viz vysv. k str. 235);
- 282: *užší spojení Čech s říší německou* — za vlády Marie Terezie;
- 283: *Immanuel Swedenborg* — Emmanuel S. (1688—1772), švédský přírodopisec a filosof, mystik; *básník Addison* — Joseph A. (1672 až 1719) byl vyznamenán za svou nejznámější báseň *The Campaign*, oslavující vítězství Marlboroughovo (viz vysv. k str. 97) u Blenheimu; *sir William Congreve* (1772—1828), angl. dělostřelecký generál a vojenskotechnický spisovatel, vynalezl m. j. válečné zápalné rakety; *James Cook* — viz vysv. k str. 97; *Jan a Cornel Wittové* — Jan de Witt (1632—1672), představitel republikánské strany v Holandsku; když Ludvík XIV. přepadl se svými spojenci Anglií a Švédskem Nizozemí a nadiktoval mu ponižující mír, vzbouřil se v srpnu 1672 lid v Haagu a oba bratři, jejichž zradě se přičítala porážka, byli ubiti lidem; *Kateřina z Medici* (1519—1589), franc. královna, iniciátorka Bartolomějské noci; *Kisfaludy* — Sándor K. (1772—1844), lyrik a vůdce protihabsbursky zaměřeného básnického kruhu;
- 284: *kvůli zákonu kolkovému v Bostonu vzbouření proti Angličanům* — r. 1775 dosáhly americké kolonie zrušení zákona o kolkování smluv, který měl angl. vládě získat peníze ke koloniálním válkám; místo něho však byla zavedena nová cla, především z čaje; když v r. 1775 přistála v Bostonu loď Východoindické společnosti, dovážející čaj, vtrhli obyvatelé Bostonu na loď a naházeli čaj do moře; vzbouření bostonské se tak stalo počátkem americké revoluce; *1862 zavrhl berlínská sněmovna poslanců vojenský rozpočet* — zákon o reorganizaci vojska předložený vládou, v jejímž čele stál Bismarck, usilující o zesílení branné moci; poslanci jej odmítali z obavy, že vláda zesílením stavu vojska směřuje k podvrácení ústavnosti, neboť Bismarck byl znám odporem proti snahám německých liberálů, žádajících na králi Bedřichu Vilému II. ústavu; *porazily protežované jím voje pruské Rakousko i Francii* — Rakousko v r. 1866 a Francii v r. 1870 (viz vysv. k str. 217 a 232);

- 285: *Juvenál* — Decimus Iunius (asi 60—140), římský satirik, kritisující otrokářskou společnost;
- 286: *anglická nemoc* — křivice; *mit unserm allergnädigsten...* — s naším nejmilostivějším vévodou v čele; *lettres de cachet* — zapečetěné královské listy užívané ve Francii (zejména za Ludvíka XIV.) vládou k vypovídání nebo zatýkání nemilých osob a naopak zase k ochraňování vznešených zločinců;
- 288: *Ó Květy, ó Světozore* — Květy (viz vysv. k str. 90) i Světozor, ilustrovaný týdeník zal. r. 1867 Skrejšovským, přinášely podobizny význačných českých spisovatelů; *Vědomosti veřejné* — čínský časopis King Pao; *klasická truchlohra francouzská Cinna* — od franc. dramatického spisovatele Pierra Corneilla (1606—1684) z r. 1640; *velký Taik* — tajkun, světský vladař japonský; *ctihodný Amida* — Amida Buton, hlavní božstvo buddhismu; *Montezuma* (1480—1520), poslední mexický panovník před zabráním říše Španěly;
- 289: *dosedl ještě téhož dne na trůn...* — postupující politický rozklad země se projevil i v obsazování trůnu; rozhodným momentem tu byly mocenské a finanční zájmy a za krále často byl povoláván cizí panovník, aby obnovil v Polsku pořádek; zde narážka na válku „o dědictví polské“ v l. 1733—35 mezi Francií a jejími spojenci, podporujícími bývalého vyhnaného krále Stanislava Leszczyňského, a pruským císařem a Ruskem, stojícími na straně syna zesnulého krále Augusta III., kurfiřta Bedřicha Augusta, jehož se přidržela také část polské šlechty; *usurpátoři trůnu Konstantinův* — Turci; *Themistokles* — státník a vojevůdce athénský v 5.—4. stol. před n. l.; *Miltiades* — athénský vojevůdce a stratég; zasloužil se o vítězství Athéňanů nad Peršany v bitvě u Marathonu; *žoldán* — sultán; *truchlohra Mohamed* — od Voltaira; *císaře italského... navštívil...* *papež* — narážka na sjednocovací proces v Itálii, kdy docházelo k rozporům mezi světským panovníkem a papežem;
- 290: *svatý Januarius* — beneventský biskup státní za císaře Diokleciána poč. 4. stol., patron neapolský; jeho krev, chovaná s tělem v chrámě sv. Januaria, se prý v blízkosti krve stávala tekutou, a nestalo-li se tak, bylo to považováno za špatné znamení; *poklady z kostela loretánského* — z dómu v italském městě Loretě, jednom z nejslavnějších poutnických měst světa; *nesmí se více nazývat Dominik* — Dominik de Guzman (1170—1271) založil mnišský řád španělský na obracování Albigenských ke katolictví; *Filip II. vyškrtnut z historie* — F. II. (1527—1598), špan. král, představitel nejtuzšího reakčního absolutismu;
- 293: *Chladno až do duše* — Psáno v ovzduší politické ofensivy něm. liberální vlády proti české buržoasní politice; jejím prvním úspěchem bylo získání české historické šlechty pro hlasování s ústavou; *villegiatura* — letní sídlo, byt; *letošní kometa* — viz vysv. k str. 279;
- 294: *Roquette* — Otto R. (1824—1896), něm. básník a spisovatel;

- 296: *Montezuma, když ho pekli* — spr. Guatemozin, poslední mexický císař, synovec Montezumy (viz vysv. k str. 288), po jehož smrti (padl v pouličních bojích) byl zvolen císařem; po dobytí města Španěly byl zajat a mučen, protože nechtěl vyzradit, kam dal ukrýt královské poklady; citovanými slovy prý zamítl prosbu svého ministra, aby se dalšímu mučení vyhnuli prozrazením pokladu;
- 297: *Komu běda?...* — viz kniha *Přísloví* 23, 29—30; *Tacitus uvádí o starých Němcích* — v zeměpisné a národopisné monografii *De origine, moribus ac populis Germanorum*; *porazili Francouze* — viz vysv. k str. 217 a 232; *král Gambrin* — podle Aventinovy bavorské kroniky počal první vařit pivo bavorský král Gambrinus; *chtějí vyhnat klášterníky, jezovity* — zákonem vydaným v Berlíně 3. července 1872 byl jezuitský řád vypovězen z říšského území a jeho členům zakázána veškerá činnost; ministerstvo osvěty kromě toho vydalo nařízení, kterým se zakazovalo působení na školách i jiným náboženským řádům;
- 298: *nebojí se 12. srpna...* — viz vysv. k str. 279; *že si toho nikdo nevyšimnul* — v podvečer Husova svátku vlál na domě v místě bývalého Husova bydliště bílý prapor s červeným kalichem a pamětní deska byla ozdobena květinami; *ve své navyklé plzeňskolázeňské místnosti* — v hostinci U Ježíška ve Spálené ulici č. 72;
- 299: *Až přijde ta kometa* — srov. vysv. k str. 279; *Eliáš... byl muž chlupatý* — viz 2. kniha *Královská* 1, 8 a 11; *týden sv. Jakuba* — kolem 25. července; *štajgrování* — zvyšování cen;
- 300: *Napoleon nabývá ve Francii zase půdy* — rozšířily se zprávy o chystaném spiknutí pravice s Mac Mahonem v čele; měl být odstraněn president Thiers a připraven návrat bonapartovské dynastie; *Fišpanka* — bývalá městská věznice v Praze II, Trojická ul.; *U Ježíška* — viz vysv. k str. 298; *Panošovo šibalství* — Panoš šibal, jednoaktová fraška od něm. spisovatele Karla Töpfera v překladu Elišky Peškové;
- 301: *Princezna trebizondská* — komická opereta od Jacquese Offenbacha; po prvé v aréně na hradbách 9. června 1871 v překladu Emanuela Züngla; *Faninka Janouškova* (1830—1904), něm. herečka českého původu; dosáhla úspěchů v Anglii a Americe; *Sněhulák* — burleskní opereta ve třech odděleních (Medvěd v kleci, Medvěd na trůně, Medvěd na větvi) od Nuttera a Trefeua; po prvé v aréně na hradbách 19. července 1872 v překladu a úpravě J. J. Kolára;
- 302: *můj nakladatel* — Ferdinand Dattel; *Svatobor... nepostaví pomník* — úkolem Svatoboru bylo také stavět pomníky zasloužilým spisovatelům; spolek tu však projevoval značnou liknavost (srov. Lit. I); *šus* — maso z boku dobytčete; *to bude mít Jakub Malý vztek* — viz vysv. k str. 112; *Fr. Orfeus Pivoda* — viz vysv. k str. 202; *David Kuh* — viz vysv. k str. 81; *doktor Bruna* — Eduard B., docent

- na pražské universitě a redaktor vládních listů Prager Zeitung, Prager Abendblatt a Pražské noviny;
- 303: *celý rakouský dluh* — dosahoval již několika miliard a svědčil o upadajícím finančním hospodářství; *Jules Janin* (1804—1874), franc. kritik a novinář, oblíbený fejetonista; *doktor Raudnitz* — viz vysv. k str. 104; byl žid;
- 304: *Tedesco* — dr. Ludwig T., pražský lékař, od r. 1861 zemský poslanec, Němec, odpůrce Čechů z téhož tábora jako Kuh; *Pickert* — Karl P., filosof a knihtiskař příšlý z Rakous, redigoval Leitmeritzer Zeitung a časopis Die deutsche Volkszeitung;
- 305: *Fliegende* — Fl. Blätter, ilustrovaný humoristický týdeník vycházející v Mnichově od r. 1844;
- 306: *němečtí porotci* — srov. vysv. k str. 276; *Pivoda se bude stěhovat z Umělecké besedy* — v zaslánu Národním listům 23. července 1872 členové Umělecké besedy vytkli Pivodovi utrakvismus a odnárodnující tendenci jeho hudební školy, které se ukázaly na produkcích 3. ročníku, odbývaných v polovině července, a protestovali proti tomu, aby škola odchovávající síly pro německou operu byla umístěna v místnostech besedních; *Papageno* — postava ptáčníka z Mozartovy Kouzelné flétny; „*kde to víc vynese*“ — narážka na basistu Vojtěcha Šebestu a tenoristu Vincence Vecka, kteří přešli ze zjištěných důvodů k německému divadlu; *Die Musik machet feine, gescheite Leute* — Hudba činí lidi jemnými a skromnými;
- 307: *Ferri* — Baldassare F. (1610—1680), zv. Perugino, jeden z největších italských zpěváků-kastrátů; *Porpora* — Niccolò Antonio P. (1686—1766), slavný italský skladatel operní a církevní hudby; *Bernacchi* — Antonio B. (1690—1756), vynikající italský sopranista, zv. „král zpěváků“, majitel pěvecké školy v Bologni; *tři chlapečkové v ohnivě babylónské kleci* — viz Proroctví Danielovo 3, 15—26; *motetta* — v starší hudbě vícehlasá kratší skladba rychlého tempa pro zpěv bez nástrojového doprovodu; *Roubalova* — viz vysv. k str. 12; *Paleček* — viz vysv. k str. 191;
- 308: *Hentzova* — Marie H., sólová tanečnice, později ředitelka baletu při českém divadle; *nedostanem ničeho...*, *protože nejsme ústavověrní* — v článku „Žádné polovičatosti“ v Prager Abendblattu 31. července Bruna prohlásil, že nejprve musí být oposice česká pokořena a pak teprve se může mluvit o nějaké činnosti prostředníků; krátce nato byl zbaven vedoucího místa v redakci a místo něho byl povolán vídeňský Němec; *Mošna se potí v kůži bílého medvěda* — v operetě Sněhulák (viz vysv. k str. 301); *kolárovske „vtipy“* — v aréně na hradbách se hrála fraška Chňap, Lap, Šňůra, zpracovaná a pro české divadlo upravená podle Goguenarda a Fronvilla J. J. Kolárem; *prach místo prášku* — tzv. perský prášek byl užívaným prostředkem proti hmyzu; *zavládly neštovice* — v Táboře se podle NL. ze 4. srpna 1872 rozšířila nebezpečně neštovicová epidemie; *Bismarck... po-*

- rodil nějakou politickou ideu — zorganizoval své setkání s císařem rakouským a ruským carem v srpnu 1872; obával se totiž, že po smrti Alexandra, který byl nemocný, dojde k alianci rusko-francouzské, a hledal proto oporu v přátelství s Rakouskem; *Česká žurnalistika má podvázaný jazyk* — viz vysv. k str. 276; *česká bursa má švindl* — po delším období klidu se v srpnu 1872 kurs akcií rychle měnil;
- 309: *česká universita pracuje ku porodu* — 1. srpna se konala v Měšťanské besedě schůzka doktorů všech českých fakult o memorandu císaři stran provedení rovného práva na vysokém učení pražském; po něm následovala petice sboru obecních starších 12. srpna; *Francie má miliardový průjem* — aby získala 3 miliardy franků na zaplacení válečného dluhu Němcům, vypsala francouzská vláda půjčku; k 1. srpnu dosáhlo upsání třiceti miliard; *Němci trpí nadmutostí* — po vítězství nad Francií byly sjednoceny všechny německé státy v Německou říši (srov. vysv. k str. 232) a Francie musila postoupit Německu Alsasko-Lotrinsko; „*osleplou zlatou žilou*“ — dluhy (viz vysv. k str. 303); *vídeňští žurnalisté vzteklinou* — Tagespresse napsala, že česká řeč není dost vzdělaná, aby se v ní mohly odbývat vědecké přednášky, a Neue freie Presse se vyjádřila o petici obecních starších, že je to listina plná „*prolhanosti a nadýmání se*“; *nebeský žebřík má sedm špryslíků* — starozákonnímu patriarchovi Jakubovi ukázal Bůh ve snu žebřík, po němž andělé sestupovali a vystupovali do nebe (podle 1. knihy Mojžíšovy 28, 12); *Wenn die Menschen...* — Když budou lidé chytřejší, rozšíří ďábel peklo;
- 310: *František Haisz* (1818—1899), populární pražský lidový písničkář (viz Žerty, 183—191); *Umělecká beseda* — viz vysv. k str. 47 a 115; *Pivoda* — viz vysv. k str. 202;
- 311: „*ten velký šrum*“ — viz vysv. k str. 279; *dr. Raudnitz* — viz vysv. k str. 104; *Sündenlümmel* — bídný hříšník; *vina, spáchaná přednedávnem na lékařích* — viz fejeton Lékařky, kněžky, právničky v NL 16. června 1872 (Žerty, 91); *Berthold Schwarz*, františkánský mnich ze 14. stol., domnělý vynálezce střelného prachu; *jamb hippokratický* — spr. hipponaktický, podle ant. básníka Hipponaxe z 2. pol. 6. stol. před n. l. (*Hippokratés* — nejslavnější lékař řecký z 2. pol. 5. stol. před n. l.);
- 312: *bohyni jedinou a k tomu ještě slepou* — Nemesis; byla představována s váhami v ruce a šátkem přes oči; *Apollo, Eskulap, Hygiea, Merkur* — bůh slunce, lékařství, bohyně zdraví a dcera Eskulapova, bůh obchodu; *Dovede-li již i rolník asociací, spolčováním se všestranným, pomáhat sobě* — zřizování spolků souviselo s kapitalistickým rozvojem hospodářského života; kromě ústřední C. kr. vlasteneckohospodářské společnosti existovalo v r. 1872 již na 400 spolků zemědělských, které měly přes 50 000 členů; *consilia abeundi* — pokyny k odchodu (slovní hříčka se slovem konsilium — lékařská porada); *Hufeland* — Christoph Wilhelm H. (1762—1836), lé-

- kař; zavedl očkování proti neštovicím a zřizování umrlčích komor;
- 313: *léčí homeopaticky... alo-, isopaticky* — léky stejné povahy jako choroba, prostředky, jež jsou v protivě k ní, výměšky nebo výplody týchž onemocnění;
- 314: *samé „úmrtí“, „konfiskace“, „zatknutí“* — 12. srpna umřel Jan Arnold (nar. 1785), kněz a lidumil, a krátce nato byl zatčen Skřejšovský; *u Rothbergra* — v pražském oděvním obchodě na rohu Ovocné a Perlové ulice; *„kraje blaženosti“, „země čistého rozumu“* — literární pojmy německé literatury: Schlaraffenland, reine Vernunft;
- 315: *Kaleval, národní epos čuchonské* — Kalevala, kterou z národních písní sestavil a zbásnil dr. Eliáš Lönnrot;
- 316: *Rebeka u kašny* — srov. 1. knihu Mojžíšovu 22, 14—28; *voda přinesla Mojžíška mladé faraonce* — srov. 2. knihu Mojžíšovu 2, 5; *Zwar man zeuget...* — Zplodí se sice mnoho dětí, ale nic se přitom nemyslí;
- 317: *páter Hyacinthe* — Père H. (1827—1912), franc. kazatel, známý svým vystupováním proti dogmatu o papežově neomylnosti, zakladatel franc. katolicko-galikánské církve; *Pospíšil* — Jan Jaroslav P. (1812 až 1889), pražský knihkupec a nakladatel, syn buditele a knihtiskaře, zakladatele firmy Jana Františka Pospíšila (1785—1868);
- 318: *Vezmi svůj kříž na sebe* — podle Matoušova evangelia 16, 24;
- 319: *Die Ehe ist...* — Manželství je zařízení, k němuž se rozhodnou dva lidi, když chtějí mít ve vši slušnosti děti; *také nepřede a nešije* — viz Matoušovo evangelium 6, 26;
- 320: *velké letošní kometě odolali* — viz vysv. k str. 279; *karé* — čtvercový vojenský šik; *33 let po Kr. ...se zatmělo* — v pátek po Ježíšově smrti; *Alarich před Římem* — Alarich (kolem 376—410), výbojný král visigotský, třikrát dobyl Říma (v r. 409 po druhé); *císař Justinián* (482—565), byzantský císař dobyvatel;
- 321: *Rückert* — Friedrich R. (1788—1866), jazykozpytec a básník, překladatel orientální lyriky; *Herbart* — Johann Friedrich H. (1776—1841), rak. oficiální pedagog a filosof, psal i pojednání z oboru metafysiky (Allgemeine Metaphysik, Hauptpunkte der Metaphysik); *Die Erwärmung eines Körpers...* — Oteplení tělesa není nic jiného než stupňování nutnosti se ochladit;
- 322: *Alfons Šťastný* (1831—1913), rolník, později poslanec a agrární politik, v sedmdesátých letech vystoupil z katolické církve a psal brožury proti papežově neomylnosti; *jenerál Clam-Gallas* — viz vysv. k str. 76 a 160; *sogar die Spitzen der Behörden* — ano i špičky úřadů; *Papež a sultán kočkují se jako malé děti* — Pius IX. (viz vysv. k str. 250) a Abdul Azis (vládl v l. 1861—1876); *Maďaři dokázali právě, že jejich řeč je nejstarší* — bývalý poslanec na uher-ském sněmu Michal Tancsics, zabývající se lingvistickými studiemi — ačkoliv kromě maďarštiny neznal jinou řeč —, prohlásil maďarštinu za první a nejstarší řeč ve světě a dokládal to některými jmény z bible, která jsou i v maďarštině;

- 323: *wegen gräßlicher Ereignisse...* — pro hrůzné události a přepadení;
- 325: *muß und bleibt...* — musí být a zůstane lokál zavřený;
- 326: *Epidemie, očkování a polemika* — 22. listopadu 1872 v článku „Theorie a skutečnost“ napsaly Národní listy, že dítě „jedné z lékařských kapacit, kteráž je toliko zosobněnou negací očkování“ a je známa příkrým vystupováním proti každému jinému názoru, bylo očkováno proti neštovicím. Narážely tím na konservativního profesora vnitřního lékařství na pražské universitě Josefa Hamerníka (1810—1887). Pokrok to 23. listopadu komentoval jako „zlomyslnost“ a „nehodné jednání“ a otiskl vyjádření Hamerníkovo, v němž H. — stejně jako v zaslánu Národním listům — prohlásil, že se každý může přijít na dítě podívat a přesvědčit se, že zpráva je pouhý výmysl. Polemika byla známkou vzrůstajícího rozporu mezi frakcí mladočeskou a staročeskou v otázce politické taktiky (pasivní odpor) při volbách do školních rad;
- 327: *máme tu dráhu do Vídně přes Tábor* — souvisí s noticí z Národních listů 21. září „A již zase nehody na dráze Františka Josefa“; *Ježíš-Maria-Josefbahn* — nádraží Františka Josefa, dnešní Praha-střed; *Slávie, Praha* — pražské pojišťovny, zal. r. 1868; *Felo-de-se* — (portug.) sebevrah (doslova učiň to sám);
- 328: *nádraží za Novou branou* — nádraží Františka Josefa; *daß ich nicht mehr...* — že již nepotřebuji s kyselým potem říkat, co nevím;
- 329: *paní Malá* — Otýlie Sklenářová-Malá (1844—1912), vynikající herečka Prozatímního a Národního divadla; *Měšťanská beseda* — viz vysv. k str. 116;
- 330: *Němci se na sněmě chovají k nám rytířsky!* — podle Tagesbote 4. prosince 1872 nepřicházeli čeští poslanci do sněmu proto, že byli přesvědčeni, že jsou Němci příliš poctiví a rytířští, než aby přítomné situace chtěli pro sebe využít; *divný život má ten Smetana náš* — podle NL ze 7. prosince měl být na místo Smetanova do Národního divadla jako kapelník dosazen opět bývalý kapelník Maýr, předchůdce Smetanův a jeho odpůrce; *du mein Gott* — ty můj bože; *nástupce Hohenwartův, kterého ondyno Vaterland již již znal* — Na podzim 1872 došlo v Uhrách k ministerské krizi, když ministři podáním demise vyslovili předsedovi Lonyayovi nedůvěru a Lonyay musel podat žádost o propuštění. Sestavením nového kabinetu byl pověřen deákovec Szlavy a předpokládalo se, že politická linie zůstane v podstatě stejná, jen se ještě více upevní aliance deákovců s cislajtánskými německými nacionalisty a zmaří se tak všechny naděje opozičních stran na obou březích Litavy. Pouze Vaterland doufal v obrat a napsal, že nové vyjednávání se státoprávní opozicí není už daleké a že je v zasvěcených kruzích znám dědic Hohenwartův (srov. vysv. k str. 244) a jeho program již došel nejvyššího schválení; *ty hvězdičky, co tyhle dny jako dešť padaly* — podle NL z 2. prosince bylo v Cerekvici u Litomyšle 27. listopadu o 10. hod.

- večer pozorováno padání hvězd v neobyčejném množství (asi za čtvrt hodiny napočítáno jich přes dvě stě); stejný úkaz byl pozorován i ve značné části východních Čech;
- 331: *Kleopatra* — spáchala sebevraždu tím, že se dala uštknout brejlovcem; *sutiny na Senovážném náměstí* — 7. prosince 1872 se zřítily stavba velkého čtyřpatrového domu, přičemž přišlo o život dvacet lidí;
- 332: *gospodin rolník padařovský* — míněn Alfons Šťastný (viz vysv. k str. 322) a Nerudovy fejetony „Česká brožura“ z 11. a 16. října 1872 v Národních listech; *obraz Cognietův* — míněn obraz franc. malíře Leóna C. (1794—1880) „Vražďení neviňátek“; *hrabě Maffai... neomylným* — srov. vysv. k str. 205;
- 333: *do rodiny přítelovy* — k Josefu Lvovi (1832—1898), opernímu pěvci a členu Prozatímního divadla;
- 335: *ve své politické zimnici* — Petiči k císaři ze 17. ledna 1873 protestovali Češi proti přímým volbám, jejichž zavedením se měla zabývat říšská rada 21. ledna 1873 a které znamenaly posílení německé buržoasní menšiny proti opoziční většině. Policie zakázala její podpisování ve veřejných místnostech a rakouské úřady učinily nejrozsáhlejší opatření k persekuci opozičního národního hnutí;
- 338: *Album pražských ostrostřelců...* — Podkladem fejetonu je zpráva, že 19. března odevzdala deputace poručíku Josefu Schmidtovi „skvostné album s podobiznami všech členů setniny“. Vedoucí představitel pražského ostrostřeleckého sboru zesměšňoval Neruda velmi často (srov. Spol. II), zejména velitele Steffka, pro jejich politické opatrnickví, které se projevovalo i odporem proti českému velení (srov. vysv. k str. 49); *kvámilitár* — „jakoby voják“, parafráze Steffkova odmítání českého velení; Steffek se odvolával na to, že ostrostřelecké organizace jsou jakoby vojenské, a musí mít tedy německé velení;
- 339: *Do Vídně prý teď kvůli Světové výstavě povolávají* — navazuje na zprávu v Národních listech z 21. března 1873 „Chtějí zvítězit krásou“ o jmenování podmaršálka hraběte Neipperga vrchním velitelem pro Horní a Dolní Rakousy a Solnohradsko a Konráda z Eyberfeldu místodržitelem Rakouska; obě jmenování se podle Tagblattu odůvodňovala tím, že po dobu výstavy (od 1. května do října 1873) potřebují ve Vídni muže, kteří by uměli reprezentovat; *Dvě krásných očí* — pětiaktová veselohra od spisovatele a kritika Františka Zákrejse (1839—1907), uvedená po prvé v Proz. div. 17. března 1873 (srov. Nerudův referát v NL z 19. března 1873, Div. IV, 251); v Pokroku referoval o hře nepříznivě, ale nezaujatě Otakar Hostinský 22. března;
- 341: *Žaro je již zde* — Císařská rozhodnutí z dubna o volební opravě a přímých volbách posílila posice něm. buržoasních liberálů, kteří tajně chystali politickou a volební ofensivu proti české buržoasní opozici. Na existenci českého národa útočila i brožura „O správě

- universit od poslední politické změny systému v Rakousku“ od rak. německonacionálního politika Armanda von Dumreichra (nar. 1845), ministra vyučování od r. 1871. Autor, podávaje přehled o úřední činnosti ministerstva vyučování za Auersperga, vystoupil nenávistně proti Čechům a zejména proti jejich požadavku na zrovnoprávnění české university; podle něho je to požadavek „národní zakrsalosti, která ve vřavě slepého stranického brojení přišla o vědomí lidskosti a na její místo staví surový plemenný pud, po kterémž pak chce, aby se věda pěstovala jejím selským nářečím“, národ český chce „školy pustošit svými kulturními pokusy“ a „chce se sám duševně zabíjet“ (citováno podle NL); *do Bubenče... do Nuslí* — na slavnosti Slamník a Fidlovačka; *jako polívka u Frankovského* — herec Josef F. (viz vysv. k str. 235) si v r. 1873 otevřel hostinec na dnešní Národní třídě; *Bohemie* — viz vysv. k str. 62; *spalování židášů* — viz vysv. k str. 219; *Reichsdummer* — říšský hlupák;
- 342: *Vom Bauerstand...* — Ze selského stavu, zdola má se nový život jako čerstvý pramen povznést do šlechtického zámku a měšťanského domu; *Max von Schenkendorf* — Gottlob Ferdinand Maximilian Gottfried von Sch. (1783—1817), něm. básník, autor vlasteneckých básní a duchovních písní, které částečně přešly do protestantských zpěvníků; *šel v den velkostatkářských voleb na zajíce* — míněn hrabě Otakar Czernin v r. 1870 (viz Spol. III);
- 343: *albergo* — krčma;
- 344: *Novalis* — vl. Friedrich Freiherr von Hardenberg (1772—1801), něm. raně romantický básník;
- 345: *když začaly znovu zas ty staré sbírky* — počátkem května vydal Výbor pro zbudování Národního divadla svolání, vyzývající k obnovení krejcarových sbírek, protože výše stavebního fondu stačila jen na několik týdnů stavby; každý měl věnovat 5 krejcarů z každého zlatého celé přímé roční daně; *perský šach, který měl být hostem v Berlíně* — Nasreddin (1831—1896), usilující o reformu perského života státního, vojenského i občanského podle vzoru evropského, navštěvoval v té době při své cestě Evropou panovníky, aby poznal jejich země, a měl navštívit i Světovou výstavu ve Vídni;
- 346: *oltář Achtermannův* — pozdní dílo něm. sochaře a řezbáře Theodora Wilhelma A. (1799—1884), představující v hlavní části ukřižování Krista; probošt Würfel je koupil pro Svatovítský chrám a bylo tu instalováno r. 1873 v kapli martinické; *naš Levý* — viz vysv. k str. 115;
- 347: *Pročpak by se páteři jednou nepobavili!* — Na oslavu devítistyletého výročí založení pražského biskupství se konalo 28. září 1874 slavnostní svatováclavské procesí z Karlína na Malou Stranu. Klérus chtěl z něho učinit národní slavnost, ale většina Čechů je bojkotovala; *für'n heiligen Wenzel...* — pro sv. Václava na osvětlení;
- 348: *alba* — dlouhé bílé roucho kněžské; *risus paschalis* — velikonoční

- smích; *Uriáš* — důstojník ve vojsku Davidově, jemuž David svedl manželku a jenž byl pak z příkazu Davidova vyslán do prvních řad, aby padl;
- 349: *Řemeslnická merenda* — obraz ze života v jednom jednání od J. K. Tyla, zpracovaný podle Angeliho; *poculum charitatis* — viz vysv. k str. 178;
- 350: *Roderich Benedix* (1811—1873), něm. dramatik, pův. herec a divadelní ředitel, napsal na pětadesát veseloher; na počátek roku 1874 připadalo čtyřicetileté jubileum jeho literární činnosti a Gartenlaube vyzvala ke sbírkám na čestný dar pro něho, protože byl již delší čas nemocen a zápasil s nouzí. U nás se hrály např. jeho veselohry *Svéhlavost* (1853), *Pan Strýček* (1852), *Ženit nebo neženit* (1871); *Procesí zpátečnické* — viz vysv. k str. 347; *pět miliard* — válečná náhrada Francie Prusku;
- 351: *Umělecká beseda* — viz vysv. k str. 47 a 115; *Höfler* — Karl Adolf Konstantin H. (1811—1897), něm. historik, od r. 1865 poslanec na českém sněmu, odpůrce českého státního práva; *páter Hyacinthe* — viz vysv. k str. 317; *arcibiskup Dupanloup* — Félix Antoine Philibert D. (1802—1878), pedagog a autor mnoha brožur a pamfletů, odpůrce ultramontanismu; v jednání o papežské neomylnosti patřil k oposici, ale podrobil se; *Pivoda* — srov. vysv. k str. 202 a 306;
- 352: *Josefské náměstí* — dnešní náměstí Republiky; „*až do těch statků a hrdel*“ — z výroku Karla Schwarzenberga „Chceme hájit práv těch, co naše síly stačí, až...“, proneseného v sněmovně po pádu Hohenwartovy vlády;
- 353: *Don Juan* — Při operním představení 24. října bylo zpozorováno, že se v blízkosti plynového plamene, do něhož vanul průvan rozbitým oknem, rozdoutnal trám ve veřeji; *kdyby (svoboda) bydlela... „na horách“* — ze Schillerovy *Nevěsty mesinské* (auf den Bergen ist Freiheit); „*sedmašedesátníci*“ z roku 1848 — srov. vysv. k str. 131;
- 354: *Dunovský* — Jan D. (1836—1912), tenorista; *Hynek* — František H. (1842—1905), basista, první představitel Kecalá; *Lev* — viz vysv. k str. 333; *Čech* — Karel Č. (1844—1895), basista; *Vávra* — Antonín V. (1847—1932), tenorista, vynikl hlavně v operách Smetanových;
- 355: *gaudeamus* — radujme se (z tradiční studentské písně); *Seneka* — Annaeus Lucius S. (4 před n. l.—65 n. l.), římský filosof a řečník, vychovatel Neronův, jako konsul spravoval zpočátku sám za Nerona říši, ale později se mu stal nepohodlným, byl donucen (pod záminkou, že se zúčastnil spiknutí proti Neronovi) vzít si život a podřezal si v koupeli žíly; *kalendář Litoměřický* — vydávaný německy i česky Medauovým nakladatelstvím v Litoměřicích; obsahoval brakovou literaturu; srov. též Nerudovu arabesku „Z Litoměřického kalen-

- dáře“; *Zap* — Karel Vladislav Z. (1812—1871), kronikář a archeolog, popularisátor českých dějin; *kontrfekt* — podobizna, věrný obraz;
- 356: *Majerova fysika* — učebnice Antonína M. (1826—1880), odborného spisovatele, profesora fyziky a matematiky, autora mnoha školních učebnic fyziky; *ústavověrný klub levice* — parlamentní organizace něm. buržoasních liberálů; její zřízení vzbudilo rozruch v rak. politických kruzích, protože nebyl znám její politický cíl a o jejím vedoucím Herbstovi se vědělo, že usiluje stát se předsedou vlády; *Saul, když prohrál poslední bitvu proti Davidovi*—S.(1095—1055), první král židovský, se probodl mečem po prohrané bitvě proti Filištínským, ke kterým se uchýlil David, když se po zabití obra Goliáše stal slavným a vzbudil podezření Saulovo; *aby je Oktavián nevěkl s vítězoslávou do Říma* — Oktavián (63—14 před n. l.), pozdější římský císař, vedl proti Kleopatře válku, vypověděnou r. 32 z jeho podnětu senátem, který také současně zbavil Antonia Marca (83—30 před n. l.) moci triumvirské pro zanedbávání důležitých věcí státních; když přitáhl do Egypta, aby oba potrestal, Antonius se probodl a Kleopatra se otrávila; *Nero vida blížíci se liktory* — r. 68 nabyl odpor proti Neronovi vrcholu; Nero, proskribovaný senátem, uprchl z Říma a dal se 9. července zabít jedním ze svých otroků; *Giskra* — viz vysv. k str. 60;
- 357: *obě Pressy* — vídeňské liberální deníky *Neue freie Presse* a *Tagespresse*; *Curtius* — Marcus C., hrdinný Říman, se podle pověsti r. 362 před n. l. vrhl v plné zbroji a na koni do propasti, jež se znenadání objevila na Římském fóru a dle věštby se měla uzavřít tehdy, až do ní bude uvržen nejlepší statek národa římského; vyložil si věštbu v ten smysl, že zbraň a hrdinná mysl jsou největším bohatstvím Říma; propast se pak uzavřela a zůstala po ní kalužina; *Dormitzer* — německý poslanec, náležející k přívržencům Herbstovým; *Kimón Athénský* (500—449), řecký státník a vojevůdce, zaslouživší se o rozkvět Athén; zemřel však při obléhání Kitionu za války s Peršany; *areopag* — nejvyšší soud; *panující právě mizérie finanční* — hospodářská krize po květnovém vídeňském krachu; *Arria a Paetus* — historický obraz v pěti jednáních od Josefa Wenziga; po prvé v Proz. div. 6. prosince 1869; *Edgar Ravenswood* — postava z Donizettiho opery *Lucie*; *Ernani bandita* — postava z Verdiho opery *Ernani*, zkomponované podle Hugova dramatu *Hernani*; *Umělecká beseda* — viz vysv. k str. 47 a 115; *6. října si prý vylít z Ameriky do Evropy* — týká se letu balonu severoamerického listu *Daily Graphic*; *samovražedné expedice zrovna jako za Franklinem* — četné výpravy pátrající po osudech stoosmapadesátičlenné polární expedice, vedené r. 1845 angl. cestovatelem Sirem Johnem Franklinem (1786—1847), když po tři léta od ní nebylo žádných zpráv; výpravám se již podařilo jen zjistit, že všichni členové expedice postupně zahynuli;
- 359: *Odpočiňme si!* — Klub poslanců českých odhlasoval většinou 35

- hlasů proti 29 hlasům 2. prosince setrvání v trpném odporu a neobesílání sněmu. 29 poslanců, kteří hlasovali pro odpor činný a vstup do zemského sněmu (srov. vysv. k str. 326), složilo své mandáty, prohlásivše, že nechtějí jednat proti vůli svých voličů, kteří je kandidovali proto, aby je zastupovali ve sněmu a obnovenou činností sněmovní hájili práva a samostatnost Království českého. Staročeši obvinili mladočechy, že způsobili roztržku v národě, a nazvali je vlastizrádci; *daň ze psů* — souvisí s tíživou finanční situací Rakouska;
- 360: *při posledních volbách* — při volbách do říšské rady 21. října 1873; *Poslední volič* — narážka na Tylův román *Poslední Čech*; *kandidát jedl v pátek maso* — podstatnou část staročeského tábora tvořilo kněžstvo a patřilo k nejhrošlivějším volebním agitátorům (srov. dále vysv. k str. 389); *Mladátka* — viz vysv. k str. 178; *Schnorr von Carolsfeld* — Julius Sch. (1794—1872), něm. romantický malíř a dřevorytec, vytvořil četné náboženské obrazy; k jeho nejznámějším dílům patří Bible v obrazech z let 1852—1862, obsahující na 240 dřevorytů;
- 361: *kynikové* — přívrženci řecké filosofické školy, založené Antisthenem (440—366), hlásající, že ctnost je jediným dobrem, které blaží (Sokrates); *maltretovati* — týrati;
- 362: *mistr Boreáš* — bůh nezkrotného, bouřlivého severního větru Boreas;
- 363: *Na trůn se nedostal ani don Carlos* — Karel Maria de los Dolores (1848—1909), pretendent špan., pokoušel se několikrát marně zmocnit trůnu; jeho úspěchy v létě 1873, kdy využil nepořádků v zemi k návratu, neměly dlouhého trvání pro nedostatek přívrženců; *ani pan hrabě Chambord* — když v květnu 1873 odstoupil pro odpor sněmovny president Thiers a na jeho místo nastoupil klerikální Mac Mahon s monarchistickým ministerstvem, zdálo se zpočátku, že dojde ke shodě legitimistů a orléanistů ve prospěch hraběte Chamborda (viz vysv. k str. 210) a tím k znovuzřízení monarchie; *mniši římské přišli o své kláštery* — viz vysv. k str. 297; *bursovní židé vídeňští přišli o své miliony* — při finančním krachu na jaře 1873; „*na tom fleku zde*“ — z frašky Chňap, Lap, Šňůra (viz vysv. k str. 308), píseň mandarínů; *máme... zas tuhou žurnalistickou polemiku* — stran trpného odporu; viz vysv. k str. 359;
- 364: *letos jen dva kusy od Bozděcha* — veselohry Dobrodruzi a Světa pán v županu; první však byla censurou zakázána a druhá provedena až v r. 1876; *Ted už píšou, vzdělávají... všichni čeští herci...* — např. J. J. Kolár, Eliška Pešková, F. F. Šamberk, Jiří Bittner, Antonín Pulda, Jan Kaška (srov. Div. IV); *recitando* — přednesem; *scribendo* — psaním;
- 365: *Hezky ten nový rok začal!* — Pro opětne odmítnutí vstupu do sněmu byli čeští poslanci zbaveni mandátu a na 10. ledna 1874 byly vypsané nové volby. Rieger prohlásil, že k nastávajícím volbám nebude kandidován nikdo, kdo by ještě chtěl obnovit otázku, má-li se vstoupit do

- sněmu, a zaslal okresním zastupitelstvům důvěrné listy, doporučuje jim v nich, aby místo původního mladočeského kandidáta, složivšího mandát (srov. vysv. k str. 359) přijali kandidaturu navrhovaného staročecha. Tak bylo z kandidátní listiny vyloučeno celkem 11 nejnepohodlnějších mladočeských poslanců (m.j. oba Grégrové, Trojan, Čížek, Sladkovský). Národní listy označily toto jednostranné kandidování jako první skutečný krok k rozštěpení národní strany; *žádná hodina bez nějakého „mordio“* — v noci na Nový rok 1874 byly spáchány dvě vraždy (na Václavském náměstí a Petřském náměstí) a několik loupeží; *Eugen Sue* (1804—1857), franc. romanopisec, tvůrce tzv. novinového románu; ve svých drastických sociálních románech líčil záporné stránky moderní civilizace a pokoušel se o jakousi kritiku soudobé společnosti; jeho nejznámější román *Tajnosti Paříže* počíná dějem v krčmě U bílého králíka, kde se schází nejhorší spodina pařížského předměstí, a jedna z jeho hlavních postav je mladá dívka Marie, zvaná Květ mariánský;
- 366: *miloská Venuše* — mramorová antická socha bohyně lásky, nalezená r. 1820 na ostrově Milosu;
- 368: *Stran toho spalování mrtvol* — Vyvoláno zprávou Národních listů z 27. března 1874, že se v Curychu odbývala dvě shromáždění lidu, zabývající se otázkou spalování mrtvol, na nichž bylo přes dvacet tisíc osob všech stavů a všichni souhlasili s návrhem, aby se kremace zavedla co nejdříve; v téže době se uvažovalo o kremaci i v Drážďanech; *Krolmusové a Vocolové* — Václav Krolmus (1787—1861), vlastenecký kněz, archeolog a národopisec, a Jan Erazim Vocol (1803—1891), obrozenský básník a archeolog;
- 369: *gypsování* — hnojení sádrou; *kalenec* — slaměné došky namáčené v hlíně; *členové naší katolickopolitické jednoty* — hrabě Jindřich Clam-Martinič a kníže Lobkovic se účastnili shromáždění katolickopolitické jednoty rakouské 19. března ve Vídni, kde účastníci schůze vyhlásili boj proti svobodomyslnosti a prohlásili neomylnost papežovu ve věcech víry a mravů za nejpřednější pravidlo celého svého života soukromého i veřejného; předtím 1. března na valné hromadě Katolickopolitické jednoty pro Království české v Praze pronesl Jiří Lobkovic řeč namířenou proti svobodomyslné straně mladočeské a zlehčil v ní minulost národa (viz dále str. 371);
- 371: *Špenátový týden...* — Řeč Jiřího Lobkovic (viz vysv. k str. 369), zvláště jeho výrok o moderním lžihusitství, dala mladočechům podnět ke svolání shromáždění lidu na neděli 29. března do pražské sokolovny, v němž se řečníci (zejména Eduard Grégr) zabývali otázkou, má-li se dopustit, aby se v národě českém zlehčoval duch husitský; ze schůze vznikla resoluce na obranu husitství. Na ni odpovídal v nepodepsaném útočném úvodníku v Pokroku 3. dubna Rieger, zastávaje se šlechty a katolíků a vyzýváje k odporu proti mladočechům až do jejich potření; *Karolína a Anežka* — hlavní postavy

- Smetanovy opery *Dvě vdovy*, uvedené po prvé 27. března 1874; „*podhajští*“ *Ladislávkové* — podle další postavy opery Ladislava Podhajského; „*mumlají*“ — jako myslivec Mumlal z téže opery; *jistý „kritik“* — šifra b. v Pokroku 29. března; *Hřímaly* — Vojtěch H. (1842—1908), hud. skladatel; míněna jeho opera *Zakletý princ*;
- 372: *také v literatuře žádný obor* — Rieger jako student psal básně a uveřejňoval je v *Květech*; *Jean Paul* — viz vysv. k str. 87;
- 373: *Pereat natura naturans...* — Ať zhyne příroda tvořící, ať žije příroda vytvořená; *Ďapanská komise... utonula* — později se však ukázalo, že na korábu vracejícím se z vídeňské výstavy bylo jen zboží, nikoli členové komise; *zhoubu knihovny alexandrínské* — značná část nejznámější starověké knihovny založené Ptolemaiem I., představující po tisíc let hlavní sídlo antické učenosti, vyhořela v l. 48—47 před n. l. za povstání proti Caesarovi a zbytek byl zničen v křesťanských bouřích proti pohanům r. 391 n. l.; *Argonauté* — řeční plavci na lodi Argo, kteří se podle pověsti zúčastnili výpravy za zlatým rounem;
- 374: *Samovraždy „z lásky“...* — Přestože na domácí půdě rozkol mezi staročechy a mladočechy nabýval stále vážnější podoby a staročesi dokázali dokonce ignorovat takový podnik, jako bylo založení Divadelní matice, která měla zajistit co nejrychlejší dokončení stavby Národního divadla, jen proto, že vznikla z iniciativy mladočechů, v boji proti něm. buržoasii postupovaly obě strany jednotně (volební vítězství v Plzni 18. dubna); *Kotzebue ve svém Srnci* — ve veselohře *Der Rehbock*, přel. pod názvem *Srnc* aneb *Nevinní viníci* (též *Žena v prodeji*);
- 375: *pase* — záliba, koníček; *v květnu několik extralampiček* — o tradičních svatojanských slavnostech odbývaných v polovici května (srov. vysv. k str. 74); *nejnovější zvěsti ze Šumavy* — kůrovec tehdy zničil úplně jednu třetinu lesů a ohrožoval obě zbývající; *praví někdo v Macbethu* — skotský šlechtic Ross, když ve 3. scéně 4. jednání sděluje uprchlému Macduffovi, že mu Macbeth vyvraždil celou rodinu;
- 376: *t. č. zrádce vlasti* — viz vysv. k str. 359; *velký park pro Prahu* — nářážka na Otakara Antonína Zeithammra (1832—1919), staročeského politika a novináře, který jako člen městské rady a náměstek starosty řídil jednání o zboření městských hradeb, na jejichž místě měl být zřízen městský park; *dobýt sobě... zásluh o Národní divadlo* — nářážka na Riegra a Zeithammra, kteří byli členy sboru pro postavení divadla;
- 377: *První máj...* — Začátkem května se konala valná hromada pořádaná Výborem pro zřízení Národního divadla, na které měla být podána zpráva o činnosti výboru za uplynulý rok a od níž se očekávala důležitá usnesení o urychlení stavby. Situace byla tím ožehavější, že se rozkol obou stran přenesl i do divadelní sféry (srov. vysv. k str. 374). Staročesi nejenže nevstupovali do Divadelní matice, ale stavěli se

- i proti mladočeskému návrhu na půjčku 200 000, jež měla zajistit urychlené dokončení stavby; *A táhne šumem jara báj...* — z Hálkovy básně Vyběhla bříza běličká (V přírodě, řada první, č. 10);
- 378: *loňský májový krach* — viz vysv. k str. 363; *Jules Janin* — viz vysv. k str. 303; Neruda naráží na jeho studii Deburau, *histoire du théâtre à quatre sous* z r. 1832; *Père Lachaise* — pařížský hřbitov s hroby vynikajících osob; *concession à perpétuité* — trvalé právo;
- 379: *Ich bin ein Grobsack...* — Jsem hrubián, chci být co nejhrubší;
- 380: *anticipando* — předem;
- 381: *podlinka* — volán, kanýr; *odívání nahých je podle Písma ctností* — např. podle Ezechiela 18, 7 a 16;
- 382: *právě teď klepe už na parlament* — podle zprávy NL z 3. května;
- 383: *kenguru* — klokan;
- 384: *izabelový* — světle žlutý; *en-tous-cas-paletko* — proti dešti; *en-tous-cas za branou* — Novoměstské divadlo, ve kterém se hrálo při deštivém počasí; *slavná Artôt* — Margueritte Josephine Desirée A. (vl. Montaguey, 1835—1907), slavná belgická operní zpěvačka; *Bandité* — Offenbachova tříaktová opereta, uvedená po prvé 30. července 1870 v aréně na hradbách; *sodalisky* — prodavačky v kioscích; *Gevaerdts* — August G. (1828—1908), belg. historik a hudební skladatel; *Sardou* — Victorien S. (1831—1901), franc. dramatik;
- 385: „*pod výminkou*“ — staročeši se upisovali na půjčku k dostavění divadla, vymínajíce si, že splatí upsanou částku do pěti let ode dne, kdy se splní jejich požadavky stran divadelního výboru a přestanou v něm mít převahu mladočeši; *pětistovkový hlas* — za 500 zlatých, splacených na půjčku pro postavení divadla, bylo možno získat jeden hlas v divadelním sboru;
- 386: *Sapfó* (mezi 627—570 před n. l.), slavná řecká lyrická básnička; *Erben tvrdí na str. 113* — ve sbírce *Písně národní v Čechách*, vyd. v l. 1843—1845 a doplněných r. 1862—1863 na sbírku *Prostonárodní písně a říkadla*, oddíl *Písně věku mládeneckého a panenského*, část *Láska nešťastná*, č. 277, *Lítost*; *L'amour, c'est la vie...* — *Láska je život*;
- 387: *věčně stejná ve své kráse, věčně různá ve svém hnutí...* — z počátečních veršů dramatické básně *Alfréd*; *Láska? Nestojít za práci...* — z básně „*И скучно и грустно*“; *Vincenc Vecko* — viz vysv. k str. 306;
- 388: *De mortuis...* — O mrtvých jen dobré;
- 389: *My se ještě perem!* — Volbám poslanců za okresy, probíhajícím v polovině července 1874, předcházel velký volební boj. Konservativní straně pomáhali hojně i kněží, kteří agitovali osobně dům od domu. Činily se nejrůznější sliby (např. v Mirovicích dal rozhlásit pedagog a zeměpisec Antonín Tille, že se co nejdříve uskuteční narovnání, které má „*Rieger již v kapse*“, i česká universita, kterou zaopatrí

on sám, až se po převzetí techniky do správy říšské stane c. k. profesorem, a protivníkům bylo spíláno nevybíravými slovy (např. staročeský poslanec Josef Stanislav Prachenský na schůzi voličů v Roudnici ve své řeči proti mladočechům mluvil o „paviánech, opicích, čertu“);

- 390: *dnes tvrdil... Kolár v Politik a v Pokroku* — v odpovědi na fejeton Národních listů z 9. července „Kterak Josef Jiří Kolár umí ‚skládati‘ původní dramata“, kde dokazoval autor (Hálek, jež upozornil Karel Bohuš Kober), že Magelóna není původní drama, ale do značné míry překlad povídky „Das Loos der Schönen“ ze sbírky Erzählungen und Novellen od C. von Wachsmanna, vyd. r. 1843 v Lipsku;
- 391: *ještě přednedávnem* — 17. února 1874 v Národních listech (viz Div. IV); *Monika* — tříaktová tragédie, uvedená po prvé ve Stav. div. 20. prosince 1846 a vyd. tiskem 1847; v Květech z r. 1847, č. 146 a 147, označil V. H. Kokořínský (spisovatel a kritik Václav Reischel, 1827—1848) Kolárovu hru jako plagiát, protože místy doslovně přejímá základní myšlenky a osoby z Byronova Wenera; *kolportéři vídeňského smetiště Montagsrevue* — viz vysv. k str. 237;
- 392: *Františka z Rimini* — Nerudova jediná tragédie; propadla při premiéře ve Stav. div. 15. ledna 1860;
- 393: *Minule jsem zabědoval* — ve fejetonu z 19. července;
- 394: *Eötvös* — viz vysv. k str. 153;
- 395: *Peabody* — George P. (1795—1869), amer. lidumil, zakladatel výchovných a sociálních nadací; *Place de la Concorde ...* — náměstí Svornosti, srov. Menší cesty; *Monte Pincio* — nejkrásnější římská kolonáda; *park* — městská rada přijala 11. července plán na zřízení parku v místě bývalých hradeb;
- 397: *mohl-li Bazaine skutečně tak utéci* — Koncem r. 1873 byl jako státní vězeň odvezen do tvrze na ostrov sv. Markéty v Středozemním moři někdejší franc. maršálek B., odsouzený k dvacetiletému vězení za zradu na vlasti, a po půl roce prchl. Jeho útěk znamenal posílení bonapartistů, a bylo podezření, že jej zorganizovala vláda Mac Mahonova;
- 398: *Rothschild umřel* — viz vysv. k str. 85; *Čech* — katolický politický týdeník, vycházející od r. 1869; *Lipská ilustrovaná* — Leipziger illustrierte Zeitung, první něm. il. týdeník, vych. od r. 1843, velmi oblíbený; *Holštýn nebo Elasy* — viz vysv. k str. 95 a 309;
- 399: *Člověk si je jednou vylíčí ve zvláštním fejetonu* — např. ve fejetonu Něco z příkopní fadesy, str. 237; *zvukové figury Chladného* — zvukové obrazce Ernsta Florensa Chladního (1756—1827), něm. fyzika a prvního experimentátora ve fyzikální akustice;
- 400: *pomník Jungmannův* — vytvořený sochařem Ludvíkem Šimkem (1837—1886) podle náčrtu Václava Levého; srov. vysv. k str. 42;
- 402: *generál Moreau* — Jean Victor M. (1763—1813), franc. generál, spolubojovník Napoleonův;

- 403: *daß alles Sterben und Vergehen nur heimlich still Vergnügstes tauschen* — že všechno umírání a zanikání jen v tajemné tichosti vystřídává rozkoše;
- 405: *den Dušiček bude... dnem Hálkovým* — zemřel 8. října 1874; dále narážka na jeho báseň „Mrtvých stráž“ z Balad a romancí;
- 406: *Londýnská mlha v Praze* — Odpor staročechů proti mladočechům šel tak daleko, že byl v městské radě zamítnut návrh Sladkovského, aby se město podílelo na zřízení pomníku Hálkovi. Zeithammer to v Politik hájil nejen zájmy finančními, ale i politickými, protože by se přispěním na pomník Hálkovi „uznávaly zásluhy a poctivost mladočechů vůbec“. Když pak Národní listy 3. prosince napsaly o zpátečnictví staročechů, zahrnul Skrejšovský v Politik mladočechy nadávkami a odmítl bojovat na stejné frontě s lidmi, jako jsou Grégrové a Trojan;
- 407: *Bhartrihari* — viz vysv. k str. 214;
- 408: *Smetana zbaven posavadního místa i platu* — souvisí se změnou ve správě divadla, která přešla do rukou staročechů 1. listopadu 1874, když se Smetana vzdal pro ztrátu sluchu svého vedoucího postavení a místo něho nastoupil Maýr.